Обем числа — 16 стор. — Ціна — 200 тис. мп. По конфіскаті — наклад другий.

Ч. 6 (10099). Львів, неділя 6. січня 1924. Почтову належність оплачено гуртом. Рік XLII.

ДІЛО

ЗИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОЛ.

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок 10., II. пов.
Конто почт. щад. 143.322.
Адреса для телеграм: „Діло" Львів.
Нач. Редактор приймає від 10—11 год. передпол.
Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно в краю 2,500.000 Мп.
ЗА ГРАНИЦЕЮ: В Америці 1 дол., Франції, Голяндії, Бельгії 10 фр. фр., Італії 10 л., Німеччині 4,000.000 п. марок, Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. корон, Румунія 100 лей, Болгарії 50 л., Австрії 4,000000 мп. Зміна адреси 100000 мп.

В справі оголошень звертатися до Адміністрації.
ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА

Видає: ВИДАВНИЧА СПІЛКА „ДІЛО". Начальний редактор: Д-р ДМИТРО ЛЕВИЦЬКИЙ.

Машини до виробу цементових дахівок, форми на рури бетонові, хрести, громозводи, вікна до церков, огнетревалі каси і инші слюсарські вироби виробляє **Михайло Стефанівський** у Львові, вул. Варстатова число 10. (між вул. Рицерською і Кордецкого). 1—1

РІЗДВЯНЕ ЧИСЛО:

обем 16 сторін, — ціна 200.000.

ЗМІСТ:

в то Різдва — свято ідеї (передова.)
2) *Д-р М. Колдуба*: Яблуко Медеї.
3) *О. Бабій*: Благословенний (перекл. із „Квіток Ф[illegible] з Ассізі).
4) *Д-р В. Охримович*: Політичні афоризми.
5) *Мих. Рудницький*: У Свят-Вечір (вірш).
6) *М. Возняк*: На шлях ідеалізму.
7) *Д-р І. Раковський*: Народини вселенної.
8) *Д-р С. Балей*: Сон у гіпнозі.
9) *П. Лісовий*: Крик села.
10) *М. Галущинський*: Шкільне питання і загально народня освіта.
11) *Д. Коренець*: Будуймо нове життя.
12) *В. Лукич*: Спомини з давніх літ.
13) *Пер. Льоті*: Служба Божа у півночі (переклад).
14) *О. Саліковський*: Як ми складали перший кабінет для М. [illegible].
15) *О. М.*: Ми жадаємо! (Милий фейлетон).
16) *Д-р Д. Левицький*: З дипльоматичних споминів.
17) *Д-р С. Баран*: До історії повстання ЗУНР.
18) *Д-р І. Крипякевич*: Записки з давніх літ.
19) *М. Голубець*: Українське мистецтво перед форум Европи.
20) *А. Гаврилко*: Недостача фахової освіти.
21) *Блянка Баран*: Освітня праця на селі.
22—29) Велика Україна. — З польських справ. — По широкому світі. — Отвертий лист до редакції „Нової України". — „Колядки" (*Мольо*). — З Різдвом Христовим! — Новинки.

Свято Різдва — свято ідеї.

Наші батьки, діди і прадіди, що в сумерках життя ловили окрушки великої історії української нації, що складали з них величню поему нашої минувшини, що творили суцільну будівлю нашого Вчора на яснійше Завтра,—кожного року вимовляючи радісну новину: Христос раждається!—вплітали в неї всі жагучі бажання, всі веселкові надії. Свято Христового Різдва, свято Народження Богочоловіка, що приніс нову Правду втомленому Світові, що дав новий зміст, нову суть життю, проймало нас святим горінням віри й воплочення. В святі Христового Різдва навчилися ми почитати символ надії і віри в Народ, у його будуччину. В кожний Свят-Вечір, в кожну ніч появи благовістної зорі родилася нам Україна, велика, вільна, незалежна. Прибиті журбою, згноблені тиранами, заковані в міцні пута, відсуджені від звязку з своїми великими предками-гігантами, що єднали Новгород Великий з Київом золотоверхим, що добивалися до величних воріт Царгороду, що славу нашого імени купали в золотих проміннях розсяяного півдня, що над Каялою рікою червоними щитами перегороджували путь диким ордам, що пізнійше втративши самостійність—у боротьбі за волю і незалежність створили чудову поему посвяти і лицарської слави, що алмазним дзвоном роздзвонювали наш розмах і нашу велич в цілій Европі, що навіть в румовищах і попелищах заховували ті іскри, які в слушний час мали спопелити рабство і випалити нарости неволі — ми при спільному столі, витаючи свято народження Істини, виспівували й ту тугу та правду, що з тих убогих хат селянських, з варстатів робітницьких, з кузні думки і діла „встане Україна і розвіє тьму неволі". І хоч не поклоняться Україні царі, хоч відвернуться від неї можні, хоч на хресті прибють її ненависники правди, то все таки вона житиже в серцях міліонів, як сума їх змагань, як ясне світло невмирущої ідеї.

І рік-річно зявлялася нам Україна; кожного року з Богочоловіком переступала поріг нашої хати, сповнюючи наші серця новою радістю, новим обявленням і попереджуючи нас, що аж тоді настане мир на землі, як воплотиться той великий, збірний, всеобіймаючий і всесильний ідеал Народу.

Як батьки і діди наші, так і ми питалися вічно, тільки більш настирливо, більш нетерпляче: Коли нарешті те творче слово, що його на сторожі поставив Бог і Геній, станеться тілом? Коли справді народиться Україна? Коли та благовість піде пошумом по степах і золотистих полях, коли відібється відгомоном у високих горах, коли сколихне небозводом? Коли те, що родилося, жило, розцвітало в тузі поколінь, стане дійсністю? Коли вийдемо з доби напів тупої, майже росличної вегетації і як вільний народ на широкім шляху почнемо жити власним життям? Коли вийдемо з тюрем державців на ясні зорі, на тихі води? І коли заспіваємо у великій братолюбній сімі заспівати „Бог Предвічний?"

Довгі дні і ночі, літа, цілі десятки літ, ряд поколінь, в праці важкій, в труді непосильнім вдвигав храм віри і надії, національної культури і народньої свідомости, почуття кривд і вікових наруг; сотки літ минали в неволі, в наймах у сусідів, на панщині; і цілі десятки літ кристалізувалася наша думка, сталилася наша воля.

Прийшла довгожданна хвиля. Гураган війни вдарив в побудовану на кривдах будівлю старої Европи, закрутився дикий танець, заревли гармати, закітлувало в світі. Наші мрії і сподівання, [illegible] велика туга і міцна віра [illegible] нас до нашої мети. В тім гурагані повинен був завалитися старий лад світа, старий поділ на панів і рабів, на володарів і гельотів, на народи, що живуть з грабіжництва і визиску та народи, що служать погноєм для перших. Затріщали підвалини старих держав. І хоч від 1914 р. український народ попав в ще цупкійші кліщі, хоч мусів складати гекатомби жертв за чужу справу і важко покутувати за свою невтишену тугу, хоч вязниці і табори старої Австрії, хоч тюрми і Сибір царської Росії пожерали безліч жертв, хоч вганялися гончі собаки, щоби спинити розгін молодого народу через нищення найкращих і найліпших,—то все таки ми певно й непохитно йшли до своєї мети.

І захиталися підвалини тюрми народів, і воскрес великий народ, заспівав пісню відродження. Зазеленіли гори, зашуміли ріки, розспівалася земля, задзвонив спіжевий гарт молодости і сили. Одно могутнє слово „Воля" опянило маси. Почалась

Пять літ минуло, як ми з одного боку перервали вороже засидження цілих століть, а з другого боку випростували зігнуті в неволі хребти і гордо піднесли наші чола. Наше покоління створило нову традицію, нову поему боротьби і напоїло всіх непохитною вірою в конечність успішного покінчення нової доби нашої історії. Коли може добувана воля часом вироджувалася в самоволю й анархію, то дальші наші змагання будуть управильнювані важко добутим досвідом. Але щоби оминути помилки недавно минулого, до того потрібно згоди і єдности в нашій сімі. Нехайже в день Христового Різдва мир і добра воля запанують між нами, нехай в солідарности і праці міцнійшають наші душі, розкладані сумнівами, і наші мязи, виснажені напругою. Зберім всі лучі довкола сонця, яким для нас є щастя і добро України.

КАРНАВАЛОВІ СУКНІ виготовляє до 24 годин робітня сукень і міночих конфекцій
МАРІЇ ПАВЛЮК
ЛЬВІВ, СОБІСЬКОГО 12.

Яблуко Медеї.

Король Кольхіди Астес обіцяв видати Язонови золоте руно, коли сповнить три роботи: запряже дихаючі полуміню бики до плуга, виоре ними ниву і засіє її смочими зубами. З тих зубів виросли в одній хвилі закуті в залізо люде і насунули лавою на Язона, щоби його розірвати на шматки. Але Язон кинув між них яблуко, котре дала йому чарівниця Медея; зелізні люде повернули свою зброю проти себе та посікли себе взаїмно.

Отсей епізод з грецького міту про Аргонавтів приходить на згадку, коли передумувати це, що тепер серед нас діється. Акт з 14-го березня минулого року був злощасний не тільки через це, що погребав сподівання — при підмозі Антанти здобути для Галичини державну самостійність, але ще більше через це, що розірвав з таким трудом утримуваний одноцільний національний фронт і розпалив завзяту боротьбу у нутрі самої нації. Почалося розшукування виновників дипльоматичної невдачі, хоч вона зовсім очевидно була тільки конечним наслідком мілітарної. Почалися взаємні обвинувачення, гіркі докори, болючі насмішки одних з других. Одна партія старалася звалити вину на другу, один гурт на другий, безцеремонно вмиваючи руки від всього, що сталося. Яблуко Медеї, ки-

КОЛЯДА на „РІДНУ ШКОЛУ"!

дене між нас, почало діяти зразу в тім напрямі, що проти поодиноких замітнійших та декому невинних осіб появилися сплетні, поширилися найфантастичнійші підозрівання, виросли цілі легенди про Варшаву і т. п. Дарма, що горожанський суд, вложений з найбільше авторитетних і довірених людей не міг найти ні одного факту, котрий оправдував би хоч дрібну частину цих тяжких обвинувачень. Всеж таки ті чисто особисті начасти з часом перейшлися, перестали викликувати сенсацію, зацікавлення. Треба було найти більш загальну формулу, особисті затії пристроїти в одежу політичної принціповости. І от від часу останнього партійного зїзду Трудової партії пішла нагінка на „автономістів". З ухвал зїзду виходячють одну резолюцію, при тім промовчують ті її частини, де говориться про конечність обєднання всіх українських земель по цей бік ризької смуги, де протестується проти ухваленої польським соймом тзв. воєвідської автономії, та кличуть зі святим обуренням, що проголошення цієї резолюції є відреченням від самостійницького, державного становища. Дійшло до того, що деякі громадяне, котрі все ще зачислюються до одної і тої самої політичної партії, видають спеціяльні органи для поборювання уроєних противників! І це діється під теперішню пору страшної економічної скрути, коли незвичайно тяжко утримати один щоденник. Чиж це не божевілля, чи не злочинна розтрата народнього гроша в той час, коли напр. учителі шкіл Українського Педагогічного Т-ва примирають з голоду, бо нема фондів на відповідну оплату їхньої праці, коли нераз нема защо купити найнеобхіднійших підручників для бібліотеки нашого університету.

І cui bono стільки гамору та шуму, таке вкладування енергії? Чи справді їзда резолюції про автономію, цієї звичайненької академічної тези без ніякого практичного політичного значіння! Коли справді так, то це ніщо иншого, як боротьба з вітряками, як мобілізація тяжкої артилєрії проти горобця. Від ухвалення резолюції уплило вже навіть у Полтві чимало води і кожний громадянин мав час та нагоду переконатися, чи за нею не схована яких то „задних думок", національної капітуляції, угодовости, нових ер. Кождий, чи „автономіст", чи „незалежник" дуже добре бачить і розуміє.

. . . . . .

Але боротьба має ріжні форми, ріжні методи та засоби. Тут просто в ім'я чесности перед самим собою, в ім'я політичної етики стверджено, що з огляду на свою персональну структуру (урядників, священиків, учителів, селян і т. п.). Трудова партія неспосібна до ведення боротьби революційними методами за державну самостійність і тому мусить обмежитися на оборону національного дорібку та національних прав тими засобами, котрі в культурнім світі признаються за легальні і якими ведуть боротьбу анальогічні верстви инших поневолених народів. Очевидно, це зовсім не перепиняє иншим партіям, з иншим персональним складом вибрати иншу, більше енергічну тактику. Так буває всюди в світі. Але чи саме ті панове з „незалежної" групи, котрі так завзято узброїлися проти цієї резолюції, спосібні вести революційну боротьбу за незалежність — це велике питання. Політична етика супроти себе самого і супроти свого народу вимагає, щоби між словом та ділом була повна гармонія. І з цієї точки погляду приходиться спитати панів з під знаку „Нашого Прапора", що вони останніми часами зробили для здійснення клича державної самостійности? Бо коли хто на зборах чи нарадах, як це на жаль нераз ведеться, рекламує себе завзятим самостійником, принціпіяльним українським державником та одночасно в буденнім, практичнім житті виявляється звичайним опортуністом, а то й гіршим плазуном — то це політичне шарлатанство, ординарний обман, який слід публично пятнувати, щоби очистити політичну атмосферу життя.

В останніх тижнях вирнула ще одна історія. Це тзв. „бойкот" „Діла", проклямований Кв. Студ. Радою за те, що немов-то би „Діло" не хотіло зайняти становища в університетській справі. Кажемо т. зв. бойкот, бо зривання вивісок з редакційного льокалю, погрози чинної зневаги членів редакції і т. п. — це вже не бойкот, не терор. Чи подумала академічна молодь, що проти друкованого слова (а властиво проти мовчанки) ставить брутальну силу. А в боротьбі проти чужої думки брутальна сила, чи вона являється у формі жандармського багнета, чи у формі пястука чи палиці — це засіб недостойний тих, що самі мусять боротися за свободу. Він принесе більше моральної шкоди нашій найвищій шкільній інституції, як цілий ряд ворожих статтей по часописах. Колись майбутній історик просто не в силах буде зрозуміти цієї дивної психози, яка пхнула Кв. Студ. Раду до нього, щоби органові, який за оборону прав українського народу прокураторія мало що щоденно конфіскує, нанести ще зі свого боку удар у спину.

І все отсе коїться не на якім-то Зеленім острові, відокремленім від решти світа, але в краю, де національний ворог веде безпастанний пляновий наступ на цілий політичний та культурний доробок українського народу, змірюючи до нашої повної загибелі. Коли би ми бодай половину цієї енергії, з якою себе взаїмно поборюємо, повернули на оборону наших національних позицій, наша справа не стояла би нині так сумно. Мов ті казкові люде зачаровані яблуком Медеї, ми зі завзяттям достойним кращої справи, наносимо один одному смертельні рани, осліплі та оглухлі на те, що спільний ворог вже добирається до наших останніх окопів.

Тому з нагоди свята Різдва Христового, старинного українського свята Коляди, свята гуртування і єднання, відносимо свій голос поки ще не за пізно. Роздумаймо всі холодно і тверезо, камо грядемо! Вирвімся з дурману яблука Медеї! Споямуймо всю свою енергію на властивий шлях!

Д-р М. Кордуба.

Благословенний...

Цей заспів є виїмком з одного з найбільших архітворів всесвітньої народньої поезії з італійських *Фіоретті* — *Квіточок* св Франца з Асиси (пр. в 1182 і помер в 1224 р.), з якого особою звязана сила легенд та чудес. Цей святий в співучих своїх молитвах та проповідях і народня уява зробила його героєм одної з найкращих книжок.

[illegible], добрий Пане!
Твоя є слава, хвала і честь і всяке благословення.
Для Тебе тільки Найвищий, для Тебе.
Жадна ж людина не достойна Тебе назвать
Благословенний будь Пане із творами Твоїми.
Перш за все — за нашого шляхотного брата Сонця,
Котре дає нам день, Ти ж світиш через нього.
Котре є миле й променисте в своїм сяйві.
І є найцінніщим образом Твоїм.
Благословенний будь Пане за нашого брата місяця і наші сестри — зорі.
Ти повістив їх на небі, ясні, дорогі і прекрасні.
Благословенний будь Пане за нашого брата вітра.
І за повітря й пору погідну, і хмарну — за всяку.
Якою даєш ти своїм дітям істніння.
Благословенний будь Пане за нашу Сестру воду,
Котра нам корисна й покірна і добра і чиста.
Благословенний будь Пане за нашого брата вогонь,
Котрим освічуєш нам ніч.
А котрий є гарний, могучий і сильний.
Благословенний будь Пане за нашу сестру і матір землю.
Котра кормить нас і плекає.
І родить овочі з барвистим цвітом й зілля.
Благословенний будь Пане за тих, що все прощають для [illegible] твоєї
І переносять недуги та смутки.
Благословенні ті, що терплять у спокою
Бо Ти їх Пане Найвисший увінчаєш.
Благословенний будь Пане за сестру нашу, — смерть тілесну
Котрої жадна людина не може оминути.
Горе тим, що конають у пороках смертних.
Благословенні ті, котрі найдуть Твою ласку:
Бо їм смерть нічого злого вже не вдіє.
Хваліть і благословіть Пана, несіть Йому подяку.
І служіть Йому у великій покорі!

Переклав *Од. Б.*

8 політичних афоризмів

— Для нації головна річ мати свою державу; фірма і форма держави — річи меншої ваги; одначе річ найбільшої ваги, щоби це була не лише сама тільки фірма і не тільки сама лише форма.

— Не легко поневоленому народові здобути державну незалежність; ще труднійше її зберегти; та найтруднійше використати її для свого добра.

— Не рахуймо втрат наших ворогів до наших зисків, ані невдач наших противників до наших успіхів, бо це зовсім хибний рахунок і легко може нас оманити.

— Лише малодушні люде замикають очі перед небезпекою і лише легкодушні рахують на щасливий склад обставин; відважна й розумна людина завсіди приготовлюється на найгірше і ніколи на тім не тратить.

— Як не буде в нас сили, не осягнемо нічого, хоч би все найкраще для нас зложилося; як же будемо мати силу, тоді вийдемо побідно з найгіршого лихоліття і здобудемо все, чого нам треба.

— Доля нації залежить менше від сприятливих обставин, а більше від її фізичної сили, ще більше від інтелєктуальної, та найбільше від моральної сили нації

— Сила нації не є простою аритметичною сумою сил усіх громадян, але є вислідом органічного обєднання цих сил.

— Сила нації залежить більше від тих звязків, які обєднюють її громадян, аніж від тих ріжниць, які відокремлюють їх від людей инших народностей.

— Єдність організму проявляється в ріжнородности органів і в ріжнородности їх функцій — тай то чим більша ця ріжнородність, тим вище розвинений організм і тим сильнійша його єдність. Цей біольогічний закон обовязує також у соціольогії, значить і в політиці, та проявляється також у диференціяції громадянства на політичні партії.

— Держати єдиний фронт не значить: іти одною купою, ані не значить: боротися однаковою збруєю. Це розуміють на цілому світі, тільки у нас отся річ видається дивною, ба навіть нечуваною, і то якраз тим людям, котрі повинні би це найкраще розуміти.

— Лекше принціпіяльно дармувати, ніж опортуністично працювати.

— Примусова мовчанка за згоду не рахується.

— Хто приневолює другого до мовчанки, той допускається насильства; одначе ще більшого насильства допускається той, хто користає з примусової мовчанки другого.

— Коли громадянство не реагує на брехню й насильство, на терор і клевету, то це грізна ознака великого занепаду громадянської моралі й громадянського життя

Д-р В. Охримович

Прачину того, що не всі що постійно складають обовязковий 1 проц. податок на „Рідну Школу", добачує дехто в недостачі екзекутиви. Це не вірно. Для нас національна карність і громадянський обовязок повинні бути більшим авторитетом, ніж багнет чужого жандарма.

МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ.

У Свят-Вечір.

Вечір діточих мрій. На мечт один
усі дітьми стаємо. В найблищому
гурт'ку рідні, немов би нищимо
зерна всіх гірких хвилин.

Бажаємо собі чудес та забуття.
Від сподівань душа на мить веселою
кружляє з тінями свічок під стелею
мов спомини віків і ведова кутя.

Дороговказної осяйної зорі
шукати в ніч святу не стаємо...
І не повіримо, що у різдвяному
натхненню — нині шлях найшли царі?

А станемо шукати в померках століть
у Вифлеємі, ще непроходимими
заворушеними вічно — за символами
життя, що йде з землі в блакить.

Повіримо про що з нас кожний мріє!
у творчу міць, що є безкрайною,
хоча би наша хата була стайнею
і ми прийшли на світ у колі віслюків!

Присилайте складки на пресовий фонд на кн. ч. 30.000 в Союзі Кредитовім, Львів, — — — Ринок 10. — — —

На шлях Ідеалізму.

Мовиш: чині інші вірш. — ну, то цвіту зберу купу, ум гостр, частолюй волю, дичі волей, а не тосчу!

Ів. Франко. Великі Роковини.

Сум оповиває того, хто попробує робити глибші помічання над українським життям Галицької Землі. Викликаний цей сум у першій мірі окремим характером українського руху, бо поза саками решта Галицької Землі мовчить, бо „благоденствує". Цієї мовчанки не можне пояснити реакцією по пориві, бо був уже час пройти реакції. І хай подаються тут найрізнороднійші причини української сплячки в Галицькій Землі, без сумніву найважнішою причиною слабости українського руху є за велика безідейна рутенщина, що святкує тепер тріюмфальну свою перемогу.

І життя природи й історія народів дає незбиті докази, як їх енергія, затамована якимись перешкодами в однім напрямку, шукає собі з тим більшою силою виходу в иншім місці. Очевидно таке діється в народів, що серед усяких обставин хочуть бути живими народами та в боротьбі за своє істнування розвивають тим енергічнішу діяльність, чим більший ворожий напір, щоб їх знищити. Навпаки народ, котрий поза поодинокими живими членами складається з ходячих трупів, що без цілі валюються гнилими колодами по своїй землі, даний на ласку й неласку брутальної ворожої сили й певно чудом не візьме в свої руки керо... власною долею.

Різні є причини, що безідейна рутенщина має таку тріюмфальну перемогу в теперішнім часі. Зістався вони головно по Австрії — й нешкідливі за ней стали вбійчими для нашого народу після вимурування ризького муру й виготовлення акту з 14. березня 1923 р. По перше вступиться на нашім житлю те, що наша інтелігенція пхалася головно до державного жолоба й тепер занадто дріжить перед утратою хліба. Серед змінених обставин, коли нашій нації потрібно якнайбільше незалежної інтелігенції, не можна далі продовжувати методи, практикованої за австрійських часів, і все молоде, що талановитіше й рухливіше, треба звертати на незалежні становища, щоб його мати на службі своєму народові. Щоб це було можливе, треба звернути особливу увагу на те, на що дуже мало звертано уваги за австрійських часів, на економічне відродження. „Свій до свого" — це не повинна бути фраза, а жива дійсність, але живою дійсністю буде ця фраза тоді, коли розвинеться в нас солідне купецтво, коли ми подбаємо про зріст і морально-освітній підйом міщанства, коли візьмемося за творення свого промислу при помочі свого капіталу й востороннього, помічного в наших національних змаганнях.

Дальшими складниками того середовища, на котрім вибучала теперішня безідейна рутенщина, була схиблена система організації народу перед війною згори вниз замість навідворіт. Наслідком хибної методи даній місцевости никакво політичну, господарсько-економічну чи освітню організацію й тільки дуже рідко вона виростала на місцевім грунті як пекуча потреба. Будування наших інституцій згори вділ тим більше не одержувало міцних підпор знизу, що товаришила йому частіше вічева форма агітації ніж систематична органічна праця спеціялістів у кождім напрямку й на кождій ділянці нашого життя.

Нарешті нікуди діти правди: демократизм галицьких Українців переважно фальшивий. Явище тим сумніше, що добра половина української інтелігенції в Галицькій Землі — це сини селян, міщан і робітників. Не зважаючи на це, вони, відокремившися від своїх батьків і рідної місцевости, чисто... суду-

том, не почувають до ... ку поділитися своєю освітою з тими, котрі не мали можности „вийти на панів". Незвичайно відрадний факт, що наш селяни переважно більше скористав із війни, більше приніс зо світа, який бачив, ніж інтелігент. І той селянин, вернувши до свого нешасного краю, рветься до поправи свого життя, рад би вступити на якийсь новий шлях, шукає відповіди на багато цікавих для нього питань — і дуже рідко находить провідника, дорадника й учителя. Селянська маса творить щонайменше 90 відсотків нашого народу. Невже хто думає, що без селянської маси або попри неї ми можемо осягнути наш найвищий Ідеал?

А в тім слабість теперішнього руху це посередне заперечення того, щоб у нашої інтелігенції прагнення найвищого Ідеалу було загальне. Мені видається, що коли в кого є прагнення чогось, то воно виключує серед усяких умов змагання дійти до осягнення Ідеалу. Лежачого всюди бють. Колись у нашої інтелігенції прагнення Ідеалу було загальне, в нас заки... лось таке життя, що не було місця на рутенщину, на безідейність, на оспалість, на апатію, на всілякі вимівки, тощо.

І в першу чергу пішлаб праця над нашим селянством, таким золотим селянством, що подібним і західно-европейські народи не можуть похвалитися: пішлаб праця над викорінением неграмотности між ним і не було б сільського чи містечкового інтелігента обох полів, що не взяв би участи в змаганню тої плями, яка в формі неграмотности більшости селянської маси так соромно тяжить на нашім народі, являючися знаком одною з найбільших перешкод у нашій мандрівці на стрічу Ідеалу. І тоді инакше виглядав би і наш кооперативний рух і „Рідна Школа" з її Кружками й „Просвіта" з її філіями й читальнями й наші видавництва, не тільки політичні, але й инші. Там по другім боці ризького муру, йде безоглядний похід проти неграмотности. Невже в нас потрібний аж батіг на те, щоб наша сільська інтелігенція, в першій мірі жіноцтво й молодь узялася негайно за учення неграмотних читати й писати?

Зачинати треба від наймолодших, як і взагалі якнайбільшу увагу треба звернути на молодь: сільську, робітничу, міщанську й інтелігентську до університетської включно, виробляючи в неї передових борців за осягнення нашого Ідеалу та привчаючи її жити для нього й умерти за нього. Дім, школа та громадянська опіка над молодіжю повинна працювати в найбільшій і найдовільнішій гармонії. Роля жінки як матери, сестри та громадянки може тут чудес доказати.

Тільки ніде не підходити до справи зі схоластичним шаблоном. Всякий рух, усякі організації хай виходять із життя народу й істнують для нього. Тому драматичні аматорські гуртки, хори, оркестри, танці, руханка в Соколах і Січах, усякі забави, держані в культурних формах, повинні бути тими зачінними точками, що помогуть книжці лекше здобути читача, пропаґентові згуртувати більше число слухачів і зародитися неодному ідейному змаганню.

Театральна справа й культура співу стоїть у Галицькій Землі погано, щоб не сказати, скандально. Коли Радянська Україна має 1500 драматичних і инших гуртків і 580 театрів, у нас є кілька труп із рівнем балагану, понад який тут і там піднесеться якась трупа звичайно завдяки привадкові. Дещо можнаб зробити на цім полі і з центру. Театральна комісія львівської „Просвіти" повинна або стати спільною комісією „Просвіти" й театральної кооперативи або перейти виключно до кооперативи. Театральна коопе... ратива повинна ...

Народини вселенної.

Геть! Вся українська земля вкрита білесеньким снігом, що скрипить під ногами й іскриться до холодного сонця, а скрізь, де тільки живе український народ, гомонить веселий спів: „Вселенная весели-ся"... „Нова радість стала, яка не бувала"... „Бог предвічний народився!"... І розніжується українська душа, бо в її глибинах ворушаться особливі „різдвяні" почування, не лиш набуті нашим виховництвом й традиційними звичаями, але й споминні, вроджені із нашими расовими прикметами від наших прастарих предків. Бо саме в тім часі, коли всі християне святкують день народин предвічного Бога, Сонця Правди, наші предки споконвіку радісно святкували народини сонця, цього правдивого, що своїм ясним проміннім розганяє нічну темряву й огріває нашу землю, та уможливлює на ній життя й істнування. Ця святочна радість наших давніх предків була цілком оправдана. Коли люта зима заморозила всю природу, коли вимирули вже всі нижні ростинки, а безлисті дерева сумно простягають свої залубілі гатузи до неба, благаючи надаремно хоч дрібки тепла, коли перед лютим мокозним вихром ховається в барлоги навіть не лиш дикий звір, але й пів всього сотворіння, чоловік; коли день найкоротший а ніч найдовша, коли знемагає, холодне сонце десь-де вихилюється понад білий обрій, словом, коли люта зима найбільш святкує свою перемогу, тоді саме день починає більшати, сонце починає підніматися все вище й вище, а це певна ознака, що тріюмф зими не тривати-ме вже довго, що вже наближується чарівна весна, а з нею животворне тепло, зелень, квіти і спів пташ...!

В такий час наші предки справедливо тішилися з перемоги сонця, величали піснями його славу й величко святкували день цієї перемоги. Та й не тільки вони одні. Скрізь, всі старинні культурні народи, як Халдейці, Єгиптяне, Греки й Римляне, в часі инших останніх два групи, святкували „день народин непобідимого сонця", як казали давні Римляне, втішаючись широ із побіди світла над зимою і темрявою, із побіди життя над смертю. Розуміється, що всі старинні, поганські народи вважали сонце більш або менше могутнім богом, який що року в тім самім часі відроджується до нового життя. Але старинні погани були переконані, що бога родиться так як і люде, та різними легендами відповідали собі на питання, як і від кого народилося наше ясне сонічко. Тоті легенди, нераз дуже поетичні, тепер займають нас тільки з наукового боку, як причинок до пізнання психольоґії давніх народів, та їх взаїмних культурних зв'язків.

Самим же питанням, звідкіля взялося наше сонце, займається тепер наука. Сьогодня ми вже знаємо напевно, що наше сонце є великою, розжареною, газово-плинною кулею, а також самого матеріялу, як наша земля; знаємо також, що воно не є одиноке у матері природи, бо всі ті безчисленні зірки, що ми їх бачимо на зоряному небі, є такими самими всесвітніми тілами, як наше сонце. Сонце є зіркою, а кожна зірка є сонцем, це основна правда нинішньої астрономії, здобута безчисленними мозольними дослідами новітньої астрономії. Коли так, то наше питання треба розширити на всі зірки цілої вселенної, бо всі вони є однородними всесвітніми тілами та їх початок, життя й кінець однакові. Ось так стаємо перед великим питанням: звідкіля взялася уся вселенна? Питання гідне культурної людськости й новітня наука астрономії з цілим завзяттям приступає до розв'язки його, без мрій й упереджень, а за те із багатим матеріялом точних, строго наукових досліджень, із багатим засобом ніжних, мистецьких, приладів та із бистрим, у наукозому думанню вишколеним розумом.

Без мрій і без упереджень! По правді це не легко до розв'язки такого питання підходити не піддаючися своїй буйній уяві та своїм поглядам і переконанням. Вопрос належить до найважніших питань, якими займається людськість і як таке входить також в обсяг релігійних вірувань і фільософії. В обох випадках розв'язка його залежна від тих основ, які вважаються без-

---

тувати всі драмат чні аматорські гурт... у себе й давати їм провід, пораду й поміч. Булоб корисно видавати окрему бібліотеку для таких гуртків із творів, доступних для них, із вступами доброго режісера, які давали б витичні дані для характеризації аматорів і уладження сцени.

За те львівська „Просвіта" повинна покликати якнайшвидше до життя комісію хорового співу. Загин культури співу в Галицькій Землі під проводом Львова це один із яскравих показчиків зматеріялізування нашої інтелігенції. І таке діється тут у тім самім часі, коли на Радянській Україні йде небувала праця над культурою музики та співу. Треба боятися, що коли так далі піде, це створить два типи Українця: понурого, неспівучого матеріяліста в Галицькій Землі та справжній тип Українця — співучого Українця поза нею. На жаль той, що мріяв про союз селянських хорів, а саме Михайло Гайворонський, виїхав до Америки. Та думаю, що наші музики й співаки не будуть ждати з направою диха аж до повороту М. Гайворонського до старого краю.

Сумних помічань із нашого життя й не списати. Ось у Львові живе стільки інтелігенції, як у жадним місті Галицької Землі, а в неділю та в свято часто бракує (по довгих ходженнях і прошеннях) людини, яка пішлаб із викладом до котроїсь читальні „Просвіти", „Зорі", „Сили" чи куди инде. Гарний звичай удаджувати популярні концерти не нашов... зподобати львівської інтелігенції, бо вона 1) являється на них у можливо найменшім числі й 2) коли бере якусь участь у них, не приготується до свого виступу й замість показати, до яких висот мають пнятися звичайні дівчі-учасниці таких концертів, показує, як не повинен виглядати концертовий виступ. По львівських крамницях і промислових підприємствах є багато нашої молоді обох полів, але нема кому заопікуватися нею і т. д. і т. д.

До невідрадних проявів нашого життя належить тип „патріотичного" крикуна, нездатного до жадної органічної праці, за те сильного горлом. Специфічно рутенське й те, що багато інтелігентів не купить ніякої газети, навіть тої, яку називає своєю й добре редагованою. Про книжку вже й не говорять.

Само собою розуміється, що повищі докори не торкаються тих одиниць, правею котрих стоїть українське життя в Галицькій Землі. Їх сумління чисте. Що скаже сумління відсутних у нашім життю, це вже їх справа. В кождім разі до спокою сумління людини дуже багато причинюється згідність слова й діла, теорії й практики.

З погляду на таку згідність дивно вражають вічні декламації й гасла про одноцільний фронт західних українських земель, коли досі так небагацько галицьких Українців зявилося напр. на Волині, найкраще на незалежнім становищі: купця ремісника, кооператора, щоб ділом творити одноцільний фронт.

М. Возняк.

...умнівно правдивими. Наука старається розвязати таке питання на основі того знання, яке вона здобула своїми дослідами. Такий науковий висновок із досвідного знання називається гіпотезою або теорією, відповідно до того, чи розвязує менче чи більше важні питання. З цього бачимо, що гіпотези й теорії є тільки здогадами, але науковими, основаними на докладно пізнаних проявах і докладно розслідженних законах природи, і як такі є висловом кожночасного стану даної науки. Через те й вони постійно змінюються, бо наука мусить постійно пристосовувати їх до кожного нового пізнаного прояву або закону природи. Таким способом теорії й гіпотези чим раз більше видосконалюються, чим раз то більше зближуються до правди.

Такий постепенний розвій видно саме на теоріях повстання вселенної.

Першим вченим, який поставив наукову теорію повстання вселенної, був фільософ Емануїл Кант (1724—1804). В його часах було вже відомо, що: 1. Наша земля враз із другими планетами кружать довкола сонця, всі в ту саму сторону; 2. Дороги всіх планет мають вид видовжених, доосередних кол, в яких осередку є сонце, та всі вони лежать приблизно на одній поверхні; 3. Сонце і всі планети обертаються довкола своєї оси, всі в одну сторону. Всі ці прояви вияснює Кант оттаким здогадом. З початку весь простір, занятий нинішним нашим соняшним світом, був виповнений невпорядкованою, „хаотичною" матерією. Наслідком ріжнородности первнів, з яких утворений був той „хаос", частиночки цієї первісної матерії притягаються, утворюючи чимраз то більші грудочки. Із найбільшої такої грудочки, яка з природи річи мусіла утворитися в самій середині цього хаосу, повстало сонце, а з менших його планети. Таким самим способом із хаотичної маси, яка утворювала планети, могли повстати їх місяці. Кант був свідомий цього, що такий рух частинок первісної матерії та їх згущення мусіло викликати незвичайно сильне огріття цілої маси, через те й він думав, що наше сонце і всі другі зірки горять на поверхні справжнім полумям і наслідком цього вони спалюються й погасають. Одначе із газів, які витворюються підчас такого горіння, повстають у всесвітньому просторі нові хмари хаотичної матерії, з якої згаданим вже способом утворюються нові сонця й їх планети. Кант знав також вже, що наше сонце й усі зірки нашого неба творять враз із усіми зірками Молочної або Чумацької Дороги одну спільну зоряну громаду, та був переконаний, що цілий той могутний рій безчисленних зірок кружить довкола одного спільного осередка, так само як планети довкола сонця. Через те й з його теорії виходить, що всі тоті сонця нашого зоряного світу повстали із одного спільного „хаосу". Кант був першим й останнім фільософом, який зважився забирати голос у питаннях, які безумовно вимагають основного знання не лиш фізики й математики, але перш за все астрономії. Завдяки видосконаленню особливих приладів, ця остання наука розвивається далі так швидко, що неспеціялістам чим раз труднійше розізнаватися у безлічі нововідкритих проявів; через те й після Канта нашим питанням займаються тільки астрономи. І треба признати, що астрономія гідно заопікувалася тим многоважним питанням. Всі найвизначніщі астрономи займаються ним, та стараються на нього відповісти, відповідно до свойого знання й розуміння пізнаних проявів. Згадаймо тільки про найважнійші такі правдиво астрономічні теорії повстання вселенної. На першому місці тут треба згадати про погляди Фрідріха Гершеля (1738—1822 р.). Своїми могутніми, власноручно збудованими, зеркальними далековидами він відкрив майже півтретя тисячі особливих всесвітніх тіл т. зв. мряковинь, на які до його часів астрономи мало звертали свою увагу. Мряковиння, це ніжні просвітлисті твори, які своїм виглядом нагадують ніжну фосфоризуючу мраку, дуже ріжнородної постаті. Гершель відразу звернув свою увагу саме на постать тих мряковин. І так, найбільш поєдинчі з них мають вид мрячних куль, у більше зложених видно посеред тієї мрячної кулі густе ядро, що світить нераз так ясно як звичайна зірка; у найбільш зложених видно кругом згаданого ясного ядра ніжні обручі, або слимаковато скручені смуги, на яких видно більше або менше замітні густійші згрубіння. Гершель вважав всі мряковиння ніжними газовими творами і на тій основі був переконаний, що вони є новоповстаючими світами. Погляд Гершеля підхопив Петро Ляпляс (1749—1827 р.), знаменитий знавець не лиш астрономії, але також математики й фізики, та розвинув його у величню теорію. По теорії Ляпляса соняшні світи повстають із газового мряковиння в ось такий спосіб. З початку весь простір соняшного світу занятий однородним ніжним газом. Цей газ згущується чим раз більше і через те чим більше розжарюється, утворюючи велитенську розжарену газову кулю, що своїм обводом переходить далеко поза дорогу нинішних найдальших планет. Через нерівномірне, постійне згущування тота куля мусить чим раз швидше повертатися довкола своєї оси. Наслідком цього обороту й відосередньої сили вона сплощується мов паланичка та вкінци розпадається на ряд відосередно уложених обручів, із кулистим ядром по середині.

При достаточно скорім обороті, обручі можуть не відділюватись цілковито від осередка, утворюючи таким способом ряд слимаковато скручених хвостів, які розходяться із осереднього ядра. В дальшім тягу, наслідком постійного дальшого обороту доркруги спільного осередка, всі згадані обручі прориваються і з них утворюються малі газово-плинні кулі, які наслідком нерівномірного згущування і розгону обертаються і то всі в одну сторону, довкола своєї оси та кружать всі в ту саму сторону довкола спільного осередка. Коли яка із новоутворених малих куль достаточно велика й рідка, вона може в подібний спосіб витворити ще менчі кульочки, які обертатимуться довкола своєї оси і кружити довкола неї. Спільним осередним ядром є сонце, а менчі кулі, що повстали із давних обручів, це планети, згідно їх місяці. Ось так виглядає теорія Ляпляса, яка свойого часу була останнім висловом наук астрономії й фізики, та через те відразу була загально принята наукою. Одначе з дальшим розвоєм астрономії й фізики теорія Ляпляса почала виказувати чимраз більше недостач, наслідком сього вчені постійно підправляють її, стараючись пристосувати її все до нових здобутків науки. Годиться згадати про найважніщі з них, які надто значними змінами стають вже самостійними теоріями.

Тут перш за все треба згадати про „планетарну" теорію Фейя (1814—1902 р.) Фей думає, що у первісному мряковинню повстає відразу безліч ядер, які згущують кругом себе первісну ніжну матерію мряковиння. Таким способом із мряковиння повстає дуже багато віддільних куль ріжної величини. Більші кулі притягають до себе менші так, що скількість їх чим раз то зменшується. Вкінці таким способом утворюється одна велика куля — сонце, а з нечисленних полишених первісних куль творяться планети. Після цього погляду сонце утворюється із планет, значить планети є старші від сонця, так як це й виходить із біблійного оповідання про сотворення світа.

Подібно також думає Льокіє (1836—1920 р.) По його думці із первісного мряковиння утворилися насамперед безчисленні малі ціпкі грудки — метеори, а з них доперва відтак планети й сонце.

Одначе ця „метеоритна" теорія не вдержалась, бо далеко більш усправедливленою являється теорія „космічного пилу" Лігонда. (1897). Після нього із первісної матерії утворився насамперед ніжненький пилок, ніжніший від найдрібнішого пилку на нашій землі. Такий всесвітний (космічний) пилок виповнює значні простори вселенної і з нього через взаїмне притягання витворюються планети і сонце, які розгріваються доперва наслідком згущення мас космічного пилу, що взаїмно притягаються.

Отся, до недавна дуже улюблена теорія починає тепер уступати перед модерною „плянетезімальною" теорією Чемберлена й Мультона. Ця теорія дуже складна, засовується остаточно в цьому, що із первісної матерії, наслідком оборотового руху, утворилося насамперідь сонце, а відтак безчисленні маленькі ціпкаві ядерця, „плянетезімалі", із яких через згущення повстали планети.

Отсе булиб найголовніщі теорії про повстання нашої вселенної. Як бачимо вони дуже ріжнородні, та всі вони згідні в цьому, що і наше сонце і всі зірки повстали із первісної газової матерії. По модерним поглядам Дженса весь наш зоряний світ, себто всі зірки, що враз з нашим сонцем утворюють Чумацьку Дорогу, повстали із одної спільної первісної матерії, яка перед міліонами літ творила велитенське слимаковато скручене прамряковиння. Наслідком швидкого обороту довкола своєї оси отсе прамряковиння розсипалося на безліч менших мряковинь, що з них кожне утворило, або ще й тепер утворює окремішний соняшний світ.

Але цей наш зоряний світ не є одинаком нашої вселенної. Найновійші спектроскопні досліди, виконані саме в часі всесвітньої війни в американських обсерваторіях доказали безсумнівно, що багато т. зв. спіральних мряковинь є в дійсности нічим иншим як тільки такими самими окрімними зоряними світами як наша Чумацька Дорога, тільки безмежно далеко від нас віддаленими. Можна слушно здогадуватись, що й вони повстали в подібний спосіб як наш зоряний світ...

Одначе на закінчення одно маленьке, скромне питання: Звідкіля взялась ця первісна праматерія, що дала почин до утворення мряковинь і всіх світів вселенної?

На тім і спинилась нинішня наука... Чи на довго? Найновійші досліди Плянка, Бора і других над будовою матерії переконують нас, що не на довго. Тернистими дорогами й мозільною працею культурна людскість зближується до пізнання всіх таємниць вселенної; але вона не жахається ніяких труднощів, бо в душі кожного культурного чоловіка горить нестримне бажання пізнання вічної Правди...

Д-р І. Раковський

Сон у гіпнозі.

Перед введенням у гіпнотичний стан, пацієнтки часто застерігаються, щоби лікар не розпитував їх про їх життєві тайни. Я тільки один раз не додержав зі свого боку даної в такім випадку обітниці. А зробивши один лихий вчинок, завершую його другим, гіршим, зраджуючи видерту в гіпнозі тайну. Одначе пацієнтка вибачила мені перший гріх; про другий не дізнається, бо, чужинка, не читає „Діла".

Властиво питання, яке я поставив їй у сні, дуже банальне, а гіпнотизери ставлять його часто без нечистої совісти: що переходять межі дискреції. Воно торкається найбільшого щастя про яке мріє приспана особа. При цьому гіпнотизер має ту силу, що може свому „медіюм" дати хвилину здійснення його мрії — у сні. Приспана особа дає відповідь на оце питання переживаючи на мент найбільше вимріяне собою щастя. Хоча ніхто не соромиться мрії про щастя, проте, річ ясна, що у відношенню до деяких осіб і серед деяких обставин, запит про зміст такої мрії може бути доволі недискретним.

Так отже в данім випадку прийшла мені непереможна охота видати пацієнтці у гіпнозі приказ: „Тепер здійснюється те, що ви вважаєте найбільшим щастям. У цьому моменті, ви починаєте це переживати".

Мушу сказати, що моя пацієнтка, молода дівчина, перейшла недавно прикру любовну крізу. Розійшлася з одним чоловіком, сама відсуваючи його від себе. І аж тоді, як він відійшов, відчула, що його любить. На яві не казала про це і сама вірила, що так не є. Одначе коли попала в сон, у гіпнозі, тоді негайно без якогонебудь спонукання з мого боку, ставав перед її очима образ „його". Вона розмовляла з ним у сні довго і солодко, хоча дуже невинно, як розмовляють з хлопцями в її молодім віці дівчата, що починають кохатись. Прокидаючись, вона забула про все. Таким робом на яві я знав більше про її невинне кохання ніж вона. Бували дні, коли у сні вона переживала хвилини смертельного переляку і дикої розпуки перед візією „його" похорону. На дні її душі дрімав жах, що „він" пропащий для неї, жах, який спав на яві, а прокидався у сні. Було це, здається, перше її кохання, не змислове, а проте дуже глибоке.

Коли отже я поставив моїй пацієнтці відомий запит, то відповіді я міг сподіятись заздалегідь. А проте вона була не зовсім така, як і ви сподієтесь. Коли пацієнтка вчула мій приказ то спершу через довшу хвилину не було ніякої відповіді. Тільки зморшки, що пожолобили чоло над зажуреним обличем, зраджували внутрішне напруження. Згодом зморшки вигладилися, а обличча спогідніло і стало сяти промінням тихих радощів. „Чомуж ви такі щасливі?" — питаю. „Я буду матерю" — відповіла голосом тихим та зворушеним і поклала руки на живіт, неначе впевняючись про праздивість своїх слів. „А від когож носите ви дитину?" — питаю далі. По її обличчю перебігла хвиля гейби здивування і зажурення, так, наче би це питання було зайве і невідповідне. „Від мужа" — відповіла по довшій хвилині і обличча знову спогідніло. „А хтож є цей муж?" — питаю. На обличчю ще раз висказ зажурення, а потім напруженої уваги. Залякані очі звертаються разом з головою то в один то другий бік, мов би шукаючи образу, що міг би стати відповідю на запит. Одначе ця відповідь не приходить. І згодом ще якийсь час заплющені очі шукають чогось у темряві. Аж наприкінці голова опадає на груди і уста тихо шепочуть: „Не знаю". Образ „його", що звичайно так легко виринав сам із дна душі, у сні, тепер чомусь не явився. Немов би Бог сам дав їй дитину і тому батька для неї не можна було шукати між людьми.

Не знаю, чому саме тепер на Різдво, пригадується мені оця дрібненька подія. Знаю тільки, що тоді, дивлячись на цей гіпнотичний сон невинної дівчини, я мав враження, що передімною відгривається якась містерія. Мені здавалось, немов би поза особистою тайною дівочих мрій відслонювалась передімною сама суть жіночої природи взагалі.

Д-р Степан Балей.

Крик села.

I.

Село Зміїв в 63 двори. Землі мало, та і та пісок. Більше люде сокирою та пилкою промишляють. Щороку значна частина „уходить" на заробітки на сторону. Коли б не це, то Зміївцям прийшлосяб голодувати.

У районі, коли ми збиралися сюди, нам не радили їхати.

— І далеко і не цікаво...

І от тому, що було далеко і не цікаво, я постановив конче у Зміях побувати.

Голова Райвиконкому, бачучи, що мене не переконаєш, перед самим відїздом сказав:

— Коли вже ви туди їдете, то раджу вам неодмінно побувати у Коливошки.

Наш приїзд у Зміях зробив, здається, переполох. Баба, яку ми перше зустріли прожогом кинулась у двір, ми навіть не встигли у неї що небудь запитати.

Нам було видно, як з вікон повитикалось багато облич. В очах у них було повне здивування, — видно, що не часто тут бувають чужі люде.

Зупинились. Що треба було запитати, де живе Коливошка.

— Агов, почав гукати Микола, — хто хазяїн, вийди сюди!...

Хвилин зо дві не було нікого, потім рипнули сінешні двері і на порозі показався хазяїн.

— Де тут у вас Коливошка Охрім живе?

Хазяїн підозріло уставився на нас очима. На його обличчу ясно було написане вагання:

— Казати чи не казати...

Очевидно, наш мирний вигляд його заспокоїв, і він сказав:

— От сюди прямо, потім ліворуч у вуличку і прямо буде хата Коливошки. У ворота відете...

Поїхали шукати. Коливошка оказався вдома, трохи нам здивувався, але коли я йому сказав, що ми їдемо в району і що нас направив до нього голова, то його обличча прояснилось і він радо нас запрохав до хати.

II.

На дворі падає дощ. Чути як шумить вітер хвоями. І здавалося так, що ліс ніби скаржиться на щось. Иноді краплі дощу бють об шибки.

Негода.

У хаті тепло. На столі парує самовар. Коло столу за прядкою сидить жінка хазяїна тягне, тягне довгу без кінця нитку. Я иноді виркаю на її похилену і ще не стару постать, що мовчки сидить і слухає готового.

— Коливошка наливаючи собі четверту склянку чаю, говорить:

— Живемо ми, товариші, можна сказати, на краю світа. Які там у нас пішли їзміни (зміни, очевидно), нам невідомо. Що скажуть, робимо, що напишуть даємо...

Сам Коливошка середняк, має три десятини пахаті („там не пахать, а пісок!") і десятину луки. Був у партизанах, словом радянської орієнтації. Господарство веде нічого. Перший у Зміях завів людин. Має коняку, дві корови, восмеро овець, трое свиней. Єдиного податку заплатив 40 пудів. Він „ходив" більше двох років головою сельради. Зараз у Зміях сельради немає, бо вони обєднані з сусіднім селом, до якого 11 верст.

Громадська робота привчила його цікавитись справами і взагалі політикою. Тепер він сидить перед нами і народить „критику". Робить він це в формі запитань, але у нього немає і тіні єхидства. Очевидно, ці питання у нього довго назрівали, він уперто шукав на них відповіді і, як то часто водиться, не знаходив. Отже його „критика" була скорше провіркою власних думок, ніж чіпанням чи тих чи инших нестатків радянської практичної роботи на селі.

— От, приміром, — податки, — казав він. — Єдиний податок, не правильно і ніхто з селян не сперечався проти нього, от ви скажіть, на що оте містове у вас беруть. Зібрався я якось улітку до Чернигова. Тільки став, товариш якийсь підходить.

— Давай, — каже, пять мільонів.

— За що?...

— За те, що став... За містове...

...Дав. Жінка пішла з молоком, тільки стала у ряд, знову підходить другий товариш і требує пятьсот тисяч... Це за те, що вона глечик молока винесла продавати. А весь той глечик більше пятьсот не коштує. І так, я вам скажу, оте містове дратує селян, що й не знаю. Не стільки тих грошей, як оте приставання. Ходять за тобою і кландають: дай, дай... І-їх і лихі селяне за оте містове.

— Так ви ж раніше платили?..

Платили. Волосні, сельські, земські, государственні, подушне. От бачите скільки платили. Але того, щоб ото за містове платили, то того не було. В старі часи нас стригли добре, але уміючи...

— Або, наприклад, — продовжував далі Коливошка, — податки на торговців. Грець вас знає, скільки ви там на них накладаєте, а серед людей поголоска йде. Питав я кой-кого, для чого це. Каже, що цим хочуть „лишки з буржуїв врізати", щоб вони, мовляв, жирком не обростали наново. А мені здається, що ви нічого не виграєте від цього. Ви на нього накладаєте, а він на нас. Так що торговець, все одно, своє візьме. А коли його спитати, чому крам дорогий, то він вам каже:

— В а ш а власть на мене такий податок наклала, що я не можу дешевше торгувати.

— Так він же бреше. То він навмисне таку агітацію пускає...

— От ви і докажіть, що бреше. Але як, на вашу думку, хіба торговець не візьме свого процента? Візьме. А селянин крекче. От у вас і виходить: не вмер, так вмеря. Так то товаришу. От ви і обясніть чому не так робиться. Хіба не можна так, щоб налоги поменшити, або щоб кооперація йому, торговцеві, конкуренцію робила. А так, як зараз, то по щирости вам кажу, нічого у вас не виходить. Не клеїться це діло. Ви на буржуїв, а вони на мужиків. Виходить, що врешті селянин тільки і страждає...

III.

Уже давно перестав шуміти самовар. Випито чай. На дворі ніч глуха стояла, темними очима заглядала у вікна. А Коливошка сидів насупроти мене і все допитував.

— От скажіть ви мені, хто це за розумний такий звівся, що червонець вигадав. У нас тут у Зміях довго про це думали. І знаєте, до чого додумалися? Що не контрреволюціонери вигадали! Підмалювалися під большевіцьку партію і вигадали. Буржуям від червонця користь, вони знову собі капітали збивають, а нам, селянам заріз.

— Ви кажете, що червонець, все одно, що золото, в ціні не падає і для держави це необхідна річ тепер. Розумію. А чому ви так не зробите, щоб гроші не падали. З цим питанням прямо нещастя якесь. Ми ніяк не можемо додуматись в чому воно причина. А по нас це бє, та ще й як бє. Наприклад, я продав хліб, думаю собі чоботи купити, а дивись, червонець підскочив і у мене зависць на пару, тільки на один чобіт грошей вистарчає. Отби бажано було, щоб і це було засовано. Хто червонець вигадав? І для чого? І чому з червонцем ходять і такі гроші. І то гроші, і то гроші. І то бомажка, і то бомажка. Але одна в ціні, а друга нікуди. Заплутались ми з цими грошми, чисто заплутались...

— Або так. У місті всі добре одягнуті ходять, а ми по селах грішним тілом світимо. І не роблять, і добре ходять, смачно їдять. Питання: звідки вони беруть. На горбі селянина їдять. Ну, хай буржуї, а то і ваші товариші, комуністи попадаються. І до нас доходять різні чутки. Йому коні там для служби, а він жінок катає. В шлапч нарядить і катає. Хіба це по комуністичному? Хіба це ваша совість подозволяє...

Подивився на мене і знову: — знаю я також і таких товаришів, чи то вони комуністи, чи ні, у нас все одно товариші, що випють добре, а потім по голому пузі. „Ах, ви, сені"... вибачають. Вроді, як на бубен...

Як на це ваша партія дивиться?

— Так само і в податком. І тут у мужика різні думки являються. Їхали ми якось податок здавати. Їдемо, значить ми шляхом, а на зустріч дядько, знайомий ще мені.

— Що везете? питаємо.

— Митлицю...

— Яку у чорта митлицю. Ясно, що податок возив. Думаємо, що глузує дядько.

— А ну покажіть...

Розпязав мішок, дивимося, — жито.

— Та це ж жито, — говоримо.

— І по вашому жито і по моєму жито, а в заготконторі говорять що митлиця. Тепер, мабуть тільки в Америці і є справжнє жито.

А ви знаєте, що було біля заготконтор. Жито через конденцію не приймають, а тут же спекулянти крутяться, теж саме жито купують і ціну дають такуж, як і контора. От тут у мужиків і недовіря являється. Кажуть може стачка між служащими та спекулянтами є. От ви спробуйте переконати дядька, що цього немає...

— Ми от позаток здали, жито крамну дешевого, а нам на страховку окладні листи приносять. У мене от страховка більше половини окладу виносить. Думаєте, що ми не розуміємо користи від страховки. Чудесно розуміємо. Так не сила наша. От чому біда! Тягло слабе. Дядьки, замість подяки вам, ходять один до одного з окладними листами та матюкаються. От такі то діла-то... Що ви на це скажете. Темнота наша селянська, звичайно, в цьому винна, але і ви щось мусите зробити... Мусите...

IV.

І справді, що ви скажете? Звичайно, можна сказати багато. Не кожде запитання дати докладну відповідь.

Але не забуваймо, що тої відповіді нікому дати.

— Нікому обяснення дать, — як казав Коливошка.

Виходить, що „обяснення" дать треба. А крім того, треба рішуче взятися за винищування отих різних „дрібниць", як наприклад, містове, яке по суті великої користи й прибутку державі не дає, а селян дратує.

А найголовнійше, найпотрібніше, це всебічне вивчення селянського господарства. Яке воно може узяти на себе „тягло".

Бо без цього вивчення наші найкращі заміри не досягатимуть мети і ми все будемо танцювати на одному місці. („Вісти" ч. 280.)

Петро Лісовий.

Шкільне питання і загально-народня освіта.

Шкільне й освітне питання зросло сьогодня до дуже поважної величини. Не так тому, щоби зрозуміння його відповідало повазі й значінню шкільних і освітних проблемів, як радше задля болів, серед яких воно у нас родиться і задля труднощів та перешкод при лагодженню або усуванню болів.

У звичайних відносинах шкільне питання потребує великої уваги до себе. Колиж відносини є незвичайні, коли державна школа й виховання з нею виховання затрачує щораз більше свій національний характер і коли спроби рятування характеру шляхом приватного шкільництва натрапляють на перепони й ударемнювання, тоді увага до шкільного питання не тільки мусить бути велика. Вона мусить набрати відповідної глибини, великої дошільности, а також і успішности в поборюванню противенств. І ось тут доходимо до місця, де сходяться з собою шкільне питання з освітнім найширших шарів громадянства.

Говорячи фактичними даними, можемо зауважити, що є уже в нас велика кількість людей, яка може й потрапить кинути в громадянство певні розумні та дошільні кличі. Одначе ще не має у нас відповідного резонатора, котрий приймав би їх за свої, зрозумів їхню вагу і без огляду на особисті вигоди в дану хвилину брався за рішуче здійснювання кличів. Такий резонатор мусить створити щойно загально-народня освіта, побудована на найкращих і найвищих педагогічних принціпах й основах.

Мусимо сказати, що праця в сьому напрямі йде, та вона — як кожда духова й виховна робота — посувається дуже маленькими й слабими кроками вперед. Та не обезцінювати нам й сих невеличких успіхів, котрі маємо за собою і які кажуть надіятися, що в швидкому часі вони виростуть до поважних розмірів.

Перш за все мусимо поставити на першому місці матеріяльну жертвенність на освітні цілі, з окрема на шкільні. Від народньої школи десь там у далекому й тихому закуткові краю до високих шкіл у Львові — ціла будова нашого власного шкільництва спочила від ряду літ на матеріяльній жертвенности українського громадянства. Та хоч яке воно потішаюче, проте слід сказати, що у загальній жертвенности не зацікавлена ще кожна одиниця народу. Та матеріяльна жертвенність — не тільки невеличка ділянка всебічної опіки над шкільними й виховними справами народу. Моральна жертвенність в цьому напрямі — мусить стати нашою метою. Бути задоволеним можна щойно тоді і на невеличку хвилинку, коли осягнемо такий стан, що всякий Українець або Українка уважатимуть удар, наступ на школу — ударом, наступом на власну душу, а творчу працю на сьому полі завданням життя. До осягнення такого стану допоможе нам загально-народня освіта, яка кладучи основи під правдивий поступ народу буде вказувати виразно й недвозначно на це, коли народ здобуває право на назву культурного народу.

Як шкільна справа, так і загально-народня освіта шукають і мусять найти опертя на національних матеріяльних засобах. І тут видніють перед нами два шляхи: шлях поголовної жертвенности на цілі Рідної Школи від найнизчої до найвищої, шлях поголовного членства до Т-ва „Просвіта" й „Українського Педагогічного Товариства". Чим швидше вложена праця ідейних робітників наблизить нас до здійснення нашого змагання, тим ближчі ми до відповідного розуміння ваги пізнання освітних і шкільних проблемів.

У затяжній нашій боротьбі не досить викресати певну дозу жертвености на культурні цілі. У часто формальне змагання треба вливать як найбільше змісту. А цього не зробить поверховна агітація, ведена з гори, не поможе видвигання хоч би як принаячивих кличів. Тут мусить закипіти виховна праця, а наше питання у всіх його проявах мусить прибрати вид одної великої

школи, в якій ми всі побирали би й давали би науку й добували із себе й з кождого духові й моральні сили, при допомозі яких може одиноко народ творити цінности на всіх полях свойого життя. Творення цінностей рішає у великій мірі про долю народа. Творення цінностей добуде нам пошану у світі і до нашого голосу стануть усі прислухуватися з увагою.

Відчуття тяжкого нашого положення приводить одних до безнадійности. Другим вкладає в уста слова безпощадної критики сучасної праці на всіх полях. Не могучи не признати слушности хоч як нераз прикрим і тяжким докорам, слід сказати, що у всіх цих голосах критики дуже мало позитивного. Читаєш їх, вони або повторенням загально-відомих справ, переведення яких вимагає відповідного освітного й культурного рівеня, або таки чисте непорозуміння, котре рахує на непідготованність громадянства. Із усього разом видніє неуцтво, недостача культурних, мистецьких, наукових, літературних інтересів, нехіть до основного знання, яке веліло би кожному бути може більше скромним, але за те більше працьовитим.

У нас був уже раз час, коли безпощадна критика була творчою, і з нашої дуже вузенької суспільности створила завдатки нової о певній ширині й глибині. Але тоді рубав на право й ліво Драгоманів, тоді лютував у нас геній. Але лютував з надмірної любови, бив у провінціональний обскурантизм і виховував для нас Терлецького, Франка, Павлика і ин., а також невеличкий але багатий змістово гурт молоді. І тоді зазначився ренесанс національний, котрий дуже приспішив наш розвиток в Галичині.

Та — на жаль — не має у нас сьогодня ні Драгоманова, ні Франка. Не має великого геніяльного ума, що обіймав би своїм духом простори, видні кожному зяікови, й духові, дальші — видні йому самому, а які хотів би отворити для всіх громадян. Не має вчителя, котрий гатив би безпощадно обскурантизм, неуцтво, але з любовю підходив би до охотних і робітних. А за те є атмосфера після катастрофи, затроєна міязмами й шкідливими випарами, котра вбиває добре й лихе здорове й хирне.

Такий стан не може довго тревати. З одного боку слушна критика, а то й живі приклади широкої й здорової праці причиняються до оздоровлення відносин. З другого навчать, що всяке фризерство даремне, бо за ним йде пустота, амбіціонування та користання з загального невиносимого положення.

Можливо, що новий 1924 рік буде цим, що нас відмолодить і поведе ціле громадянство на шлях плідної, бурхливої праці над загально-народнім вихованням, над зростом розуміння освітних і шкільних справ та проблемів, і поставить в углі нашої національної роботи, змагання до національного ренесансу. А його приспішить поважна й ґрунтовна праця над дошкільною, шкільною і позашкільною освітою народу. У всіх цих трьох ділянках змішені всі життєві справи народу.

М. Галущинський.

Будуймо нове життя!

Земля, головний варстат праці вашого народа, корчиться під його ногами, роздроблюючись що раз більше через родинні поділи, а надія на її побільшення шляхом добуття з парцеляції що раз меншає. Також одержання державних місць стає і буде що раз більше недосяжним для наших людей серед теперішніх відносин. Не поможуть на се ніякі протести навіть перед світовою трибуною, ні просьби ні грозьби. Це факт, з яким мусимо числитися. Кожна думаюча суспільність, що найдеться в такім положенню, мусить замісць ридати і нарікати, шукати реальних доріг виходу з тяжкої ситуації. Тому й нам слід застановитися над їх вибором.

На одну з них рад би я вказати, а саме на необхідність витворення нових варстатів праці, а радше їх поширення. Перш усього слід нам основно змінити весь наш дотеперішній світогляд, який казав нам держати молодь на ґрунті, або вчити на урядовців, а рідше на людей вільного звання. Нам треба виречися того так званого „певного хліба", яким було зачіплення о клаптик землі або о яку небудь, хоч би голодну державну посаду. Треба творити найріжнороднійші промислові і торговельні підприємства, кооперативні і приватні акційні спілки, спілки з обмеженою порукою, тихі, доразові і т. п., яких метою буде перерібка і збут рільничих продуктів, продукція і достава того, що потребує передівсім наш консумент. Нам треба упромисловитися, а передусім упромисловити наше село. Чому на перерібці і перепродажі його продуктів мають творитися чужі великі маєтки? Чиж саме село не могло би цим занятися? Чиж по наших селах мають бути тільки дрібні спілки торговельні і промислові, чому не мають повставати сильні організації закупна і збуту, спілкові і приватні млини, пекарні, а навіть цукроварні, трохмалярні і инші фабрики для перерібки рільничих продуктів? Чому зиск з перерібки — куди більший, як зиск з рільної продукції, має йти в чужі кишені, чому наш селянин мусить шукати праці в чужім підприємстві, часто поза межами рідного села або і рідного краю, а не має найти її в себе дома і то не тільки як співробітник, але власник або співвласник підприємства? Те все є можливе і досяжне, чого вчить нас приклад инших народів, та до цього слід переродити народню психу, слід перемінити наш заскорузлий спосіб думання, слід ступити на новий шлях. Це принесе нам господарську самостійність і незалежність, особливо як наша народня маса, що становить подавляючу більшість краю і головний контингент відборців та продуцентів рільничих і промислових продуктів в своїм добре зрозумілім інтересі підіпре ті підприємства.

Конечною передумовою тої праці мусить бути відповідно зорганізоване фахове шкільництво, яке виховало би кадри молоді до тої праці теоретично і практично підготовані.

Наша праця на полі шкільництва була досі дуже одностороння. Поза творення шкіл народніх, виділових, середніх загально образуючих, учительських семінарій і в останніх вже часах двох вищих наукових заведень ми майже не вийшли. На полі фахового шкільництва в нас зроблено дуже мало. В нас є одна однісінька Торговельна Школа Товариства „Просвіта" з курсом абітурієнтів у Львові, була і друга в Станиславові, та не удержалася, господарсько - садівнича Школа в Милованю, Школа жіночого домашнього господарства в Угерцях, обі тепер нечинні, перша ізза недостачі учеників, засновується ще Школа гуцульського мистецтва в Косові, доповнюючі промислові вечірні курси у Львові і то є все, на що ми в тій области здобулися.

Для порівнання вкажемо, що в Сх. Галичині, тільки на полі низшого і середнього шкільництва мають наші сусіди. Державних польських торговельних шкіл є чотири: академія торговельна з курсом абітурієнтів і жіноча школа торговельна У Львові, купецька школа в Перемишлі і школа прромислова державна, Торговельний виділ в Станиславові; середні школи технічні: промислова і заводова дівоча у Львові та гірничі і вертачів в Бориславі, вкінці 10 низших шкіл ремісничих, як кошикарська у Львові, школа ремесла в Дрогобижі, ткацька в Глинянах, промислу деревного в Яворові і Станиславові, колодійсько-ковальська в Грималові, Камінці струмиловій і Коломиї, та машиново-слюсарська в Тернополі. Крім цього є ще приватні торговельні і заводові школи і курси у Львові і на провінції, субвенціоновані державою. Поза тим по всіх містах і містечках є доповняючі курси вечірні промислові, удержувані державою.

Ще краще діло поставлено в в инших народів і краях. Така мала Дол. Австрія мала 1914 р. 24 торговельних, 19 промислових та 20 рільничих шкіл. Чеські краї 63 торговельних, 108 промислових і 119 рільничих, не вичисляючи доповняючих і ріжних спеціяльних закладів. Тому в тих краях стоїть високо промисл і торговля, а навіть процвитає рільництво більше, як в нашім, богатім з природи рільничім краю. Тому на західні краї працювала більша частина земель б. Австрії, тому також теперішня Австрія, дрібний останок колишньої світової держави, постійно підноситься після воєнного лихоліття, а Чехи є сильним, здоровим організмом державним і господарським з високоцінною валютою.

Чеський нарід тому так скоро і сильно утвердив свою державну самостійність, що вже довго наперед добув собі господарську незалежність, без якої політична на довшу мету неможлива.

Тою дорогою мусимо і ми піти. Тому ми мусимо спрямувати нашу молодь на шлях добування собі економічної самостійности. До того не підготує її гімназія, ані навіть реальна школа, тільки фахове шкільництво, в якім молодь добуде собі фахове знання, яке допоможе їй вийти побідоносно з життєвої боротьби. Тому треба нам поширити в тім напрямі і доповнити досі надто одностороннy працю на полі шкільництва. Треба покинути протоптані стежки і вступити на новий шлях.

Та не вистане тут заклик до наших шкільних організацій, треба звернути його до цілого народу. Він мусить школи створити, дати їм матеріяльне забезпечення і заповнити їх молодю, жадною науки. Того ніхто за нас не зробить, а самі мусимо своє фахове шкільництво побудувати і вислати туди нашу найкращу молодь, бо такої потребує фахова школа. Не перебірки середньої школи тільки талановита, трудолюбива, життєздатна, енергійна молодь є покликана до кладення підвалин нашого економічного і національного відродження.

Д. Коренець.

Спомин з давніх літ.

Памяти пок. о. Юліяна і Марії о Коблянських Охримовичів.

Було це в місяці серпні 1876-го року. Заохочені їхати в долинські гори нашим провідником в академічнім товаристві п. Антоном Дольницьким і Іваном Франком, котрих тягнули там справи серця, вибрався гурток, в склад якого, крім вище згаданих, входили ще Михайло Павлик, Михайло Вагилевич, Клим Охримович і я, — в Долинщину, почавши нашу прогульку від Велдіжа, де був парохом о. Колянковський, до дому якого ми заїхали. Пп. Колянковські приняли нас радо і гостили сердечно. Оглянувши підгірське містечко, завитали ми на часочок до пп. Рошкевичів в Лолині, потім до о. Петрушевича в Мізуні, а вкінці до пп. Охримовичів в Сенечолі. По дорозі вступили ми у Вигоді до великого тартаку бар. Попера, щоби його оглянути. Опісля доброю підгірською дорогою, що вилася понад рікою серед гарної сторони, переїхали ми при чудовій погоді в добрім настрою пять миль, прибувши вкінці до села Сенечола, положеного над був. угорською границею, а в ньому до місцевого пароха о. Юліяна Охримовича. Пп. Охримовичі не здивувалися і не виявили заклопотання, що ненадійно прибуло до них таке досить численне і не запрошене товариство молодих людей, розуміється — з добрими апетитами, а навпаки приняли нас як найсердечнійше, немов своїх добре знайомих. Одно, що нас рекомендувало, було те, що ми всі належали до активнійшої української молоді львівського університету, входили в склад редакції популярного тоді на провінції „Друга", займалися виданням альманаха „Дністрянка", стояли в близьких хносинах з голосним вже тоді Михайлом Драгомановом, а найважнійше, що між нами були такі люде, як Франко, Павлик і Вагилевич, котрих твори друкував часто згаданий „Друг", — далі Антін Дольницький, що був головою „Акад. Кружка", вкінці — Клим Охримович, брат господаря.

Пп. Охримовичі, як вже сказано, віднеслися відразу до нас так щиро і сердечно, що ми почулися як дома між своїми найблизчими. О. Юліян Охримович, мущина середнього росту, чорнявий, кремезний і енергійний, занявся нами і старався, щоби ми не нудилися, завитавши в таку далеку сторону, де до найблизчого містечка Велдіжа і почти було аж пять миль; тож уладжував з нами прогульки на поле, на луки, до сусіднього села Вишкова, до ліса над угорською границею, де ми забавлялися стрілянням, співом, розмовою і т. и. На ніч стелено нам в найбільшій кімнаті приходства на долівці, повній пахучого сіна, почім наш поважаний господар клався в середину, а ми по боках.

О. Юліян, чоловік високоінтелігентний і бистрого ума, любив дуже розмовляти, а і нас до розмови не треба було аж заохочувати, тим більше, що приїхавши з центра нашого національного життя, мали ми чимало матеріялу до дискусії. Тож ми безнастанно цілий день в хаті і на проходах вели розмови і дискутували, а о. господар, що нас буквально не відступав, брав не тільки живу участь в наших палких розмовах, але безнастанно нам перечив, так що ми мусіли видобувати всі аргументи, якими тільки розпоряджували, і добре намозолили молодечий мозок, щоби переконати недовірчивого розмовника. Такі дискусії трівали не тільки цілими днями, але не уставали і в ночі, коли ми поклалися на спочинок. Я не міг зрозуміти, як то можна так всьому перечити і представляти щось чорним, що як нам здавалося, було для всіх білим; тож я часто в ночі, умучившися даремним переконуванням нашого господаря, вкінці замовкав і зовсім не обзивався. Аж нарешті, коли ми по тижневи опускали гостинний дім пп. Охримовичів, о. Юліян, прощаючися з нами, просив, щоби ми вибачили йому і не гнівалися на нього за те, що він так на кождому кроці нам перечив: „Не дивуйтеся мені, — казав він — що живучи в таких глибоких горах, далеко від центра, навіть від почти, через що дістаю часописи раз на тиждень і читаю їх за покотом, — не маю з ким вести дискусії та провірювати правдивість подаваних мені фактів або голошених думок і тез, заперечаючи розмовникові, я понукую його, щоби він представив на те, що виголошує докази і мене переконав, бо більки таким способом можу солідаризуватися з тим, що чув і бути апостолом представлених мені ідей і поглядів".

Згадав я вище про гостинність пп. Охримовичів. Тепер ще, по 47 літах, відчуваю те тепло, з яким витали нас через цілий тиждень

наші господарі, а між ними душа дому — господиня, високошанована Марія з Кобринських Охримовичева. Вона, хоч занята хатнім господарством та доглядом дітей, немов наша мати відносилася до нас через білий час нашого побуту в Сенечолі з рідкою щирістю, доброзичливістю, ввічливістю особливо тепер, коли з „Діла" довідався, що ся добра, щира і розумна жінка відійшла перед двома тижнями в вищий світ, полишаючи своїх найрідніших і найкращі спомини у тих, що мали щастя гостювати в домі Покійниці і теж нежиючого вже о. Юліяна.

Сих кілька слів нехай будуть вічним вдячної памяти і щирого співчуття для тяжко навіщеної останніми днями найближчої родини Покійниці. *Василь Лукіяш.*

ПЕР ЛЬОТІ.

Служба Божа у півночі.*)

Різдвяна ніч. Але цього року, на цьому найдальшому клаптику південної Франції — ніч така дивна мов у квітні. Місяць-молодик, що ось-ось потоне на Заході у темній масі гір, ще пливе у повітрю між маленькими хмаринками, наче нанизана вата.

На французькому березі, де живу, я саме почув дванайцять ударів зі старої вежі Фонтарабі, на еспанському березі. На мене жде замовлений човен, який має ніччю перевезти мене на другий бік Бідассоа, що є тут кордоном; він пливе ховаючись, при сяйві морської ліхтарні, аж до мого саду, що тягнеться терасами над темною водою.

У дорогу! в Еспанію.. Ріка широка та непорушна виблискує в місяці. Ця різдвяна ніч справді квітнева.

Багато літ переїжджав я крізь ці води в цю саму ніч і в цей сам час, інколи в погоду, як нині, інколи в мороз або бурю; нераз самотньо як нині, иншим разом з другими, які живуть далеко від мене або вже не живуть. І кождий раз їхав я на Службу Божу, в цей сам монастир черців Капуцинів... Є багато глибокої мелянхолії в тому, щоби, як нога, що-року оглядати ці самі предмети, на цих самих місцях, цієї самої днини та години...

По чверть години переїзду, тихого мов перелив хвиль, причалюємо до еспанського берега, де перейшовши біля знайомих нічних вартових, можу спокійно йти до черпечої каплиці надбережною, у підніжжа гір. Молодик покидає мене, полишаючи мене під опікою зір і у неясній півсутінку. По дорозі стоїть кілька високих баскійських хат, покривлених, старезних, у ночі ще білих від вапна; далі примари дерев, величезні гиляки без листя. Є й самотні місця, темніші, зі скелями у горі. І все це спить мирно, у безмежній мовчанці.

Ідемо двайцять хвилин, може пів години не кваплючись; ідемо у задуманій ночі, яка, видається, щось позичила своєвідного та цілющого з ніжної тайни Різдва.

Переходить поуз мене два чи три гуртки співаків, яких чути було здалека; це хлопці з Фонтарабі, з ліхтарнями; виспівують старі пісні про Вифлеємських царів; одним супроводить писклива гітара, иншим барабанчик. Усі в легкому похмілю здоровкаються зі мною веселими „добрий-вечір" і чую як негайно пропадає в долині гомін їх голосів і їх підстрибуюча, старосвітська музика.

Та ось нарешті величезні стіни монастиря, блідо-сірі, у фантастичним вигляді, від зорями небом. Входжу на сходи з широкими ступінями і ще крізь чисто-свіже повітря на дворі лине до мене запах кадила.

Дверні каплиці відчинені — стежка жовтого сяйва у блакитньому ноктурні; здається, що ними кождий може війти ними без контролі. Дальніше, на Різдво, ці двері були зачинені залізними засувами; треба було переконати паламаря і показувати пропуск підозрливому черню.

Люде входили тут маленькими гуртками, перевіюваними та вобре пересіяними. Але в нинішних часах усе робиться простійше, усе бачадіється; ніхто не стоїть на сторожі святих місць і вони є доступні кожньому зах жому.

Ця капличка вже повна, і коли входимо тудн маємо неждане враження, що находимося у хмарі в якій лезви можна бачити, у ночі зовсім рідкій від ночі на полях, у таким густім кадильним димі, що є щось з нехсного марева розсіяного над непорушними капуцинами перед вівтарем і непорушними жінками у притворі, прикритими одноманітно-чорним серпанком. Пои шепоті молитв відспівуваних пів голосом, далеко на хорі, дивне похоронне враження зринає над цією громадою жіноцтва, з головами вгорненими чорним сукном, що бють поклони. Усі вони прибрались у жалібні мантилі, згідно зі звичаєм у Баскій, який наказує одягати їх підчас релігійного обряду, на те, щоби пригадувати людську перехідність.

Усе тут має нагадувати смерть. Вона немов би нависла над кількасот схиленими головами. Кожний камінь у цій церкві є каменем по. хоронним і почуваємо, що земля по якій тут ходимо є повна костей. З цієї юрби селян і бідаків, де переважають старці, йде трупячий запах, якого кадило не в силі перемогти. Що хвилини чути сухий кашель, який зростає луною склепіння. І справді: у цей вечір тільки пронизуюча всіх думка про смерть єднає тут усі ці істоти у зусилю спільної молитви. Проти смерти дзвонять усі ці церковні дзвони, яких гомін розливається у цей мент по всім усюдам і наповнює тишу. І проти смерти поставили тут цю білу Пречисту Діву, єдину у сяйві свічок, у темній каплиці... Ах! якою всміхненою та білою є оця велика Пречиста Діва у гірляндах білих рож: наче оманне, безмежно солодке марево, що повисло осяйне над престолом у хмарі кадила.

Кадило стає щораз густійшим у притворі.

А статуї святих зливаються з непорушними чорними, яких бороди та чуприни є так само стародавні, як волосся на деревляних та камінних різьбах. А проте цей молитовний шепіт є тільки заспівом, приготовленням до чогось иншого, на що юрба чекає. Нал вірующими сивими, або навколішках, великий, таємчий коридор, огорожений мов гарем тягнеться у формі склепіння від стін притвору аж до третини церкви: чути, що в ньому є невидні люде і враз-тоди звідтіля прориваються звуки барабану, бряжіт скляних та мідених палочок немов би там ішли приготування до дивної музики.

Прийшла пора і Служба Божа починається. Запалюють більше свічок. Дванайцять чорних у одежах та капуцах з білого оксамиту входить у туманний хор, на переді з дяками, що несуть ліхтарні на довгих штабах. Усе це подобає на щось старосвітське, вилиняле і на-пів варварське.

І тоді нараз у таємнім крилосі у горі вибухає музика пронизлива та дивоглядна, від якої проходить дрож по одноманітно-розколиханих молитвах: бо ось народився Христос, переможець смерти прийшов на світ і його похід витають у несподіваних шалених радощах!... Дві або три флейти проводять хорон вужеських голосів, безглуздо радісних, а такт вибиває з трийцять барабанщиків Баскій і безліч кастаніетів. І все те, настільки скрегітливе і нежданне у церкві, таки викликає самою своєю дивоглядністю рід релігійного настрою. Це старі різдвяні колядки з Гвіпізкоа. Черці, що починають цей дикий святочний гомін у крилосі супроводять свою музику чимсь у роді обрядового танцю; і чути, як вони підкидуються рівномірно, а на стінах видко їх тремтючі тіни.

Ця Служба Божа дуже складна та довга, продовжується при приголомшуючім шумі флейт та згуках носового дишканту. А вонаї чорними вгорненими головами, над нужденними шалями і сивими чупринами у щораз густійшим кадильним димі, голосіння якихсь старих псалмів повторяється зі зростаючою екстазою при такті громових ударів барабана і шерсткім, легкім гомоні численних кастаніетів, якими потрясають зручні пальці...

А коли все кінчиться, юрба селян та бідаків пре в напрямку хору, звідкіля виринає лялька на руках капуцина, що дає її цілувати віруючим... Бідолашна лялька, яку вгорнули в пеленки і яка представляє новонародженого Спасителя...

Перекл. Мих. Рудницький.

) Пер Льоті (1850 † 1923) відомий французький письменник, бувший моряк, член „Франц. Академії", мистець в описуванню життя та екзотичних країв, Полінезії, Японії, Індо-Китаю, Туреччини; автор популярного „Ісландського рибалки".

Як ми складали перший кабінет для Скоропадського.

(Спомини учасника.)

I.

До сеї пори в деяких колах нашого суспільства міцно тримається думка, що як би Українці не відмовились увійти в перший кабінет Скоропадського, то справи на Україні пійшлиб цілком иншим шляхом і не попалиб ми в власть червоної Москви. Дивна річ, але ще кілька місяців тому, коли я в останній раз був у Львові, цю саму думку висловлював мені возний одної з львівських українських установ, що прийшов допомогти перенести мої речі до трамваю. Розговорилися ми з ним про жахливий стан, в якому опинилась Велика Україна, і він з щирим жалем зазначив:

— А самі ж Українці винні! Як би пішли були в міністри до Скоропадського — все булоб добре...

Отже коли і вгорі і внизу існує досі така думка, то гадаю, що для багатьох цікавим буде вислухати признання в цій справі сучасника, який дуже близько стояв до неї.

Але перше ніж безпосередньо підійти до справи з урядом Скоропадського, я вважаю необхідним розповісти в коротких словах про деякі події, що попереджували переворот 29. квітня 1918 р., бо вони лясують нам і зовнішню ситуацію того часу і ту психольогію, яка утворилася тоді в певних колах українського суспільства. Я гадаю, що без цього не можна булоб належним чином зрозуміти дальших подій.

Перш за все треба зазначити, що так званий гетьманський переворот далеко не для всіх був несподіванкою. Я, наприклад, за кілька днів знав, що має бути вчинена спроба передачі влади ген. Скоропадському, і багатьом про це розповідав. Сам я про це дізнався від А. Ю. Ніковського, до якого, як до редактора найбільш впливової тоді української газети і видатного громадського діяча, часто заходили з інформаційними цілями Німці, що близько стояли до ген. Гренера. Це той самий Гренер, що вотще довгий час був міністром шляхів у Німеччині. Підчас окупації України Німцями він був начальником штабу фельдмаршала Айхгорна, а фактично — головою всієї справи. Фігура дуже визначна.

Біля 20. квітня, після ганебної історії з банкиром Добрим, якого вкрадли в ночі українська „охранка", та після гострих виступів у Центральній Раді з приводу наказу Айхгорна про обов'язковий засів, до Ніковського зайшов німецький „комерсант" Г., що крутився біля штабу, і розповів історію, яка скидалась на байку. Україну, сказав він, в недовгому часі чекають великі зміни. Вона буде мати гетьмана. Це вирішено у Берліні та Відні але хто саме буде гетьманом — ще невідомо. Обговорюються кандидатури Володимира Винниченка, Дмитра Дорошенка, ген. Павла Скоропадського і І. Луценка. Цікаво знати погляди українських кол, хто з цих осіб найбільш відповідав би, при сучасних умовах, посаді гетьмана.

Ніковський відповів на це запитання в жартобливих виразах, розібравши властивости кожного з кандидатів, і Німець пішов, зазначивши, що скоріш за все гетьманом буде ген. Скоропадський.

Цікаво додати, що саме в цей час до Києва почали зїздитися, переважно з Дону, московські офіцери. Очевидно хтось їх скликав.

А Центральна Рада тимчасом провадила свою ставу, таку неприємну Німцям, політику, нічого не передбачаючи. Голова Ради М. Грушевський говорив і писав тоді у „Народній Волі", що нема на Україні такої сили, яка могла би звалити уряд. Поважну силу мають Німці, але вони підписали з урядом умову і у внутрішні українські справи втручатися не можуть. Не капустяні у них на плечах голови, щоби вони свій договір з Україною могли порушити. Це загрожувало би їм дуже важкими наслідками.

В той час, коли не говорилося і писалося, доля Центральної Ради була вже вирішена. Дня 28. квітня 1918 р., у неділю, озброєний німецький загін вскочив в будинок Ц. Ради, в брутальний спосіб перервів там ревізію та арешти серед представників уряду і революційний парлямент України фактично був скасований. На другий день у цирку Крутикова на Миколаївській вул. відбулася комедія обрання ген. Скоропадського на „гетьмана всея України".

Новий гетьман зараз же випустив московською мовою наперед заготовлену „Грамоту ко всему украинскому народу" і в додатку до неї „Законы о временномъ государственномъ устройствѣ Украинской Державы". Ці „Закони" уявляли із себе майже буквальний передрук з основних законів самодержавної Росії.

Тогож таки дня — чи точнійше ночі — розпочалися арешти українських діячів: голови київської губерніяльної народньої (земської) управи С. Петлюри, міністра почт і телєграфів Г. Сидоренка, київського губерніяльного комісаря О. Саліковського й инш. Арешти переводилися московськими офіцерами, які ще на передодні ходили по українській столиці з рушницями та стяжками національних московських кольорів і ліквідували деякі українські установи. Саліковського вони не застали в дома і йому таким чином пощастило уникнути на цей раз увязнення, а Петлюра і Сидоренко таки посиділи...

Формувати уряд гетьман доручив відомому українському конезаводчику, полтавському дідичеві Миколі Сахно-Устимовичеві, який назвав себе офіціяльно „Отаманом Ради міністрів" і між иншим звернувся з листом до А. В. Ніковського, пропонуючи йому принять участь в складанню кабінету. Незалежно від того листа прибув до

Ніковського, з доручення „Отамана Ради міністрів" І. Леонтович (брат відомого письменника), добрий знайомий Ніковського. На його пропозицію Ніковський відповів: „Я дуже шкодую, що доручення п. Устимовича взялися виконати Ви, шановний І. М., бо в противному разі я мав би приємність спустити післанця зі сходів".

Окрім Устимовича розмови з деякими українськими діячами (О. Я. Шульгин, С. П. Шелухин) провадив М. П. Василенко, відомий український історик, член російської партії кадетів, який ще до перевороту дав згогу його ініціяторам увійти в склад гетьманського уряду...

Ці розмови теж успіху не мали, бо й Шелухин і Шульгин визнали, що це справа не персональна і залежить не від особистого їх погляду, а від рішення партії, до якої вони належать (соціялісти федералісти).

Не склавши кабінета, Устимович подався до димісії, і обовязки премієра часово перейшли до Василенка.

II.

Як же ставились до формування гетьманського уряду партія с.-д. і инші політичні українські угрупування?

На це запитання я зараз дам докладну відповідь.

В самий день перевороту зібрався на надзвичайну нараду головний комітет партії с.-д., в склад якого входило біля 15 осіб. Комітет постановив негайно звернутися до всіх українських політичних партій, крім хліборобів, що вважалися учасниками перевороту, з пропозицією прислати своїх представників на спільну нараду. Всі партії відгукнулись на це запрошення, і 30. квітня в помешканні П. І. Холодного на Бібіковському бульварі ч. 44 розпочалась ота спільна нарада під головуванням С. О. Єфремова. Крім Центр. к-ту с. д. in pleno участь в нараді приймали від партії с.-д. В. Винниченко і В. Садовський, від с.-р. Солтан і П. Христюк, від самостійників П. Андрієвський і Макаренко (не Андрій).

Перш за все нарада вирішила, що треба вести балачки з справжніми авторами перевороту і хазяями становища — Німцями, а не з слухняним знаряддям та виконавцем їх волі Скоропадським і його оточенням. Далі нарада партій визнала необхідним зробити спробу урятування Центральної Ради шляхом певних уступок Німцям. З цього боку і члени Ц. Р. вживали до цього заходи і посилали свою делегацію до ген. Гренера. Було конче необхідним відмовитись від фантастичної аграрної реформи с.-рів („соціялізація"), замінявши її більш реальною і життєвою демократичною програмою, а по друге — доповнити склад Ц. Ради представниками тих верств населення, яких у ній не було і в першу чергу представниками земського і міського самоврядування. Рівночасно представники партій ухвалили звернути увагу Німців на те, що коли вони не підуть на зустріч українській суспільности і українському народові, то лише обтяжать те важке становище, в якому перебуває їх західний фронт, бо їм доведеться перекинути на Україну ще не один корпус.

Для розмов з Гренером була обрана делегація по одному представникові від кожної партії, а саме — від с.-ф. С. О. Єфремов, від с.-д. К. В. Винниченко, від с.-р. Солтан і від самостійників П. Андрієвський. До делегації було прилучено Костя Лоського, як перекладчика.

Гренер уважно вислухав делегацію, але категорично заперечив продовженню діяльности Ц. Ради. Тоді саме він і сказав оте критичне cu spät, що так підійшло до нашої української вдачі. При цьому сказав Гренер і на деякі кривди до незадоволення діяльністю Ц. Ради і між иншим розповів дійсно приголомшуючий факт. Він заявив, що наказ Айхгорна про засіви, котрий викликав такі гострі й неприязні для Німців дискусії у Ц. Раді, підтримані й міністром земельних справ М. Ковалевським, не мав того одіозного змісту, який надав йому невдалий чи може навмисно тенденційний переклад „Кіевской Мысли", а головне — наказ цей був виданий Айхгорном з відома і за згодою як самого Ковалевського, так і премієр-міністра Голубовича.

Нарешті Гренер ще раз рішуче заявив, що не може бути вороття до старого.

— Rada war!... Вам, панове, треба йти в уряд Скоропадського. Там є вісім вакансій міністрів, — беріть їх і працюйте.

С. Єфремов зазначив, що працювати при гетьмані, який спіратиметься на самодержавні російські закони, навряд чи хто з Українців згодиться.

На це Гренер відповів, що закони, опубліковані Скоропадським, дійсно є річ неприпустима, а оголосив він ті закони без відома окупаційної влади і тому не слід надавати їм поважного значіння.

— Конституція буде та, яку складе Herr Jefremoff, додав з приємною усмішкою німецький генерал.

З цим і повернулася делегація...

Негайно нарада відновилась.

Що робить?... Чи вжеж іти у співробітники до російського генерала, що в такий ганебний спосіб захопив владу і так паскудно розпочав її виявляти?..

Тут цілком несподівано рішуче слово сказав Винниченко.

— Панове! Нічого не поробиш: маємо гетьмана. Для нас не в гетьмані справа, а в Україні. Коли є можливість працювати — треба ту можливість використати. Ви есефи мусите скласти кабінет. Само собою зрозуміло, що я й мої товариші в той кабінет увійти не можемо, але ми можемо вас запевнити, що з боку с.-д. ви не зустрінете перешкод у своїй праці. Ми залишимось доброзичливою до вас опозицією.

Ця заява незвичайно полегшила дальшу дискусію. Нарада приступила до складання листи міністрів і через якийсь час ця листа була готова, так само як і „конституція пана Єфремова", яка охоплювала два головні пакти: 1) негайне переведення демократичної аграрної реформи і 2) як найскорше скликання сойму, котрий мав би обрати і гетьмана. Останній сполучав би в своїй особі обовязки президента республики і вожда армії. До скликання сойму гетьманом залишається Скоропадський.

Незвичайно затяглася справа з питанням про премєр міністра. По умовах моменту Ніковський був найбільш відповідним кандидатом, але він не давав своєї згоди, не вважаючи на всі уговори й доводи. Ніковський категорично відмовився і взагалі увійти в склад уряду. Кінець-кінцем енергійно насів на нього Винниченко, але й його наступ не дав успіху, і я добре памятаю, як загорівся Винниченко і з обуренням кинув у бік Ніковського:

— Який ви патріот! Для вас ваша паршива „Рада" дорожча за Україну!...

Ніковський на диво спокійно вислухав цей докір і відповів:

— І всеж таки в уряд я не піду...

Винниченко раптом підвівся і звернувшись до присутніх, крикнув:

— Панове! Ніковський мусить іти в міністри до гетьмана, і я покажу йому дорогу. Я вихожу з партії с.-д. і беру теку в гетьманськім кабінеті!... Натурально, що я не можу бути міністром внутрішніх справ, та й ті пани на це не погодились би, але видумайте для мене якийсь фах — ну, прикладом, мистецтва чи що...

І звернувшись до Ніковського, Винниченко з надсадою запитав:

— Ну, що — тепер підете?

Всі ми були незвичайно схвильовані і як один звернули очі на Ніковського.

Він так само спокійно, як і раніш, відповів:

— Ні, не піду...

Винниченко весь спалахнув, зробив крок у бік Ніковського, кинув об землю свій капелюх, потім підняв його і з лайкою покинув нараду.

Всім стало важко на душі і всі симпатії, треба правду сказати, були в цей момент на боці Винниченка...

Колиб він не вернувся, то з нашої наради напевно нічогоб не вийшло. Очевидно, він сам це зрозумів, бо через короткий час двері відчинились і Винниченко сердито увійшов у кімнату і пройшов до свого місця.

Врешті просили сенатори Шелухина взяти на себе премєрство, і він погодився. Листа кабінету була готова і делегація знов поїхала до Гренера. Наскільки памятаю, в складі тогож кабінету, який ми склали, були такі особи: С. Шелухин — премєр, О. Шульгин — міністр закордонних справ, О. Саліковський — міністр внутрішніх справ, К. Мацієвич — міністр хліборобства, П. Андрієвський — міністр юстиції, О. Лотоцький — міністр ісповідань, ген. Греков — військовий, М. Корчинський — державний секретар, А. Ржепецький — міністр фінансів, Ю. Соколовський — міністр продовольчих справ, В. Бутенко — міністр шляхів, С. Гутник — міністр торгу й промисловости, д-р В. Любинський — міністр народнього здоровля, проф. політехніки Ю. Вагнер — міністр праці, Г. Афанасєв — державний контрольор.

Я не можу рішучо поручитися, що наведена мною листа міністрів абсолютно відповідає тій, яка була складена нарадою представників політичних партій 30. квітня — 1. травня 1918 р. Я пишу виключно з памяти і можливо, що вона мені зрадила відносно одної-двох осіб. Я зазначу тут лише те, що в наш список ми внесли, згідно з тим, що сказав Гренер, лише 8 своїх кандидатів. Решта, а саме: Ржепецький, Василенко, Соколовський, Гутник, Любинський, Вагнер і Афанасєв були вже запрошені самим Скоропадським.

Коли на другий день наша делегація в тім самім складі, що і в перший раз, прибула до ген. Гренера, то виявилось, що хтось добре за цей короткий час попрацював біля нього. Гренер вже не виявив жадної цікавости до конституційних питань, а відносно міністерських тек заявив, що вільними залишилося лише чотири... Їх він і пропував нам взяти.

Цілком зрозуміло, в якім настрої вернулись назад наші делегати.

Нарада вирішила, що брати чотири теки з 15-ти, та до тогож другорядні, це значить давати український „штамп" на чужу справу і приймати на себе відповідальність перед народом за те, що будуть творити люде, які засадничо ворожі були до ідеї української державної самостійности.

І ми відмовилися від дальших пертрактацій з Гренером, але після того ми не забороняли і не відмовлялися від співробітництва з урядом Скоропадського. Навпаки було висловлено і на нараді і в постановах окремих партій, що Українці не повинні ухилятися від урядової служби на ділових і технічних посадах, починаючи з товаришів міністра.

Дальші наради представників партій у зазначеному вище складі припинилося, але замісць них був організований Ц. У. П. (центр українських партій), як постійна установа. Через деякий час він поширився і перетворився в Український Національний Союз, що в кінці тогож року відограв таку поважну ролю в боротьбі з Скоропадським, який проголосив федерацію з Москвою.

— —

З можливою для сучасника і учасника подій обєктивністю я розповів, як ми складали уряд для Скоропадського. Инші сучасники може внесуть деякі доповнення та поправки в цей виклад; щож торкається тих докорів на нашу адресу, які я навів у початку цих моїх спогадів, то хай вже самі читачі виносять свій присуд у цій справі.

Ол. Саліковський.

МАЛИЙ ФЕЙЛЕТОН.

Ми жадаємо!

Коли у Варшаві вилетіли в повітря магазини з порохом, на далекім Поділлю в однім містечку поліція рішила, що сему може бути винен учитель Українець Н. і зробила в нього ревізію — для більшого вражіння не в день, тільки по півночі о 3. годині. Сей учитель провинився проти републики хіба тим, що перед двома роками оженився і по всім правилам, божим і людським, дістав сина, котрий свої унаслідженi гайдамацькі інстинкти виявляв плачем, криком і ріжними иншими нечистими ділами — і то звичайно в ночі, як на гайдамаку пристало. Більше провин за вчителем не було.

Молоде подружя саме пробувало заснути по крикливім концерті свого наслідника, коли хтось застукав сильно у двері і урядовою мовою зажадав відчинення мешкання. Учитель знав уже з досвіду, хто так сміло стукає. Пустив гостей до хати, засвітив лямпу, станув собі коло грубки, закурив папіроску і придивлявся, як вони нишпорили по його небогатім, повоєннім господарстві. Жінка не вставала з ліжка, тільки старалася втихомирити синка, котрий від світла і гамору знову пробудився і, не зважаючи на власть і на урядову діяльність виявляв своє невдоволення так рішучо і грімко, що відобрав гостям охоту занадто докладно все переглядати.

Поліцаї дійсно спішилися, чи то з причини крику дитини, чи з безнадійности щось найти, або може мали ще когось відвідати. Уже здавалося, що відійдуть з порожними руками, коли один з них розвинув велике друковане оголошення, що лежало на столі, побачив там якусь червону стать і червоний великий напис: „Ми жадаємо!", втішився знахідкою, сказав з глумом: „А таки щось найшлося — на столі!" — і хутенько сховав великий папір у торбу. Учитель не відозвався ані словом, тільки незначно усміхнувся. Гості небавом відійшли, а молоде подружя не могло до рана заснути, роздратоване несподіваною візитою.

Всякий чоловік, котрий нічим не провинився, а його без причини напастують, чує жаль до властей. Цей жаль є гідний кари, бо добрий громадянин повинен прихильно приймати від держави не лише ріжні добродійства і міліони грошей, але й неприємности. Учитель Н. не хотів сего зрозуміти і зараз вранці пішов до комісаря поліції розвідати, чому прислав йому ревізію. Чемний комісар оправдувався, що він зовсім тому не винен, — такий дістав приказ з гори і мусів його виконати.

— Але — додав з легким глумом — у вас таки щось найдено, якусь большевицьку відозву, казав агент. Я ще не дивився, бо тільки прийшов.

— Прочитайте зараз, побачите — просив учитель.

Комісар розвинув великий папір і в першій хвилині сам аж зжахнувся від товстого, червоного, рішучого напису: „Ми жадаємо!" Такі слова всякій власти не є приємні; просити — можна, жадати — не годиться... Але по хвилині лице комісаря розяснилося і се було до-

З дипльоматичних споминів.

Несподівані відвідини. — Мир між Москвою та Україною — Клопіт українського дипльомата. — Дивоглядний документ.

Між своїми дипльоматичними споминами находжу нині один, який може зацікавити читачів з огляду на свою актуальність, а одночасно належить уже до тих споминів про які можна свобідно писати. Було це 23. січня 1920 р. Я був представником У. Н. Р. у Копенгазі. Війшовши в ранці до бюра, звернувся я зі запитом до своєї секретарки, які новини приносять нинішні данські часописи? Вона сказала мені, що всі часописи є переповнені статтями присвяченими приїздові англійського політика Джорджа Лендсбері. Лендсбері був редактором великого денника „Дейлі Геральд", органу робітничої партії, заступником голови партії т. зв. „Лейбур" і бурмістром одної з громад міста Льондону. Він їхав у дипльоматичну подорож у товаристві американського діяча-соціяліста Стефенса, спеціяліста — як писали тоді часописи — від „революцій" і дуже близького до особи президента Вільсона, з якого доручення він обїздив Росію для зібрання інформацій про поодинокі етапи російської революції.

Яке було моє здивування, коли саме підчас моєї розмови з моєю секретаркою, принесли мені два візитові білети: Лендсбері та Стеффенса. Це була 11. год вранці. Вони приїхали до Копенгаги попереднього дня вечером. Видко, що не гаяли часу.

Коли мої несподівані гості ввійшли до сальону, вони „перейшли до теми" з англьо-американською скорістю та діловитістю. Лендсбері їхав як делегат від своєї партії, щоби виконати рішення, яке вона прийняла на своїм останнім засіданню: для добра революції треба було погодити Росію з Україною. Лендсбері мав їхати до Москви а Стефенс до Київа. Вони вважали розумним уже в Копенгазі мати деякі інформації про конфлікт між двома народами і про перепони щодо їх порозуміння. Лендсбері витягнув з кищені записник та олівець і звернувся до мене з ось яким питанням:

— Будь ласка, скажіть мені, які умовини ставить Ваш уряд як необхідні в нинішній стадії для порозуміння з Росією?

Прошу уявити собі моє клопітне становище. На протязі менше-більше чотирох місяців, я не мав ніяких звісток від Уряду: я навіть не знав напевно, де він є разом зі своєю армією. Дати виминаючу відповідь було неможливо; признатись, що не маю ніяких звязків зі своїм урядом було ще важче. І тому я, станувши перед картою України, потягнув сміливим рухом лінію поперек нашої території, так, щоби не зробити кривди ні своїм ні ворогам, вказуючи, де стоять війська московські та українські. Під настирливим домаганням Англійця, я подав йому такі умовини майбутнього мира:

1. Большевицька російська армія опорожнює негайно цілу територію України.

2. На протязі трьох місяців скличе український уряд Установчі Збори, які вирішать про форму правління України і її відношення до Московщини.

3. Пасивне і активне виборче право при Установчих Зборах матиме тільки трудяча кляса, себто ті, що живуть з власної праці.

Цим останнім пунктом хотів я зєднати собі його симпатії як соціяліста. Вислухавши цього, Лендсбері поставив питання: чи Україна згідна була би дати доступ до Чорного Моря, тому, що Московщина є надто великою країною, щоби могла обмежитись тільки одним північним морем. Він як Англієць, не міг мабуть уявити собі істнування держави без моря бодай з двох боків. Коли я не міг найти як стій відповіді, кажучи, що в цій справі не знаю точно погляду мого уряду, він прохав мене порозумітись до завтра з урядом — бездротним телеграфом! А я від 4-ох місяців не міг порозумітись з урядом навіть поштою, не знаючи його адреси.

По цій розмові Лендсбері та Стефенс пішли до Літвінова, який тоді як представник совітського уряду був у Копенгазі і вів важні переговори з Англією за посередництвом англ. посла О' Греді. З Лендсбері та Стефенсом ми умовились зустрітись на другий день на обіді. Вони прийшли до мене точно в умовлений час. Лендсбері заявив, що він мав кількогодинну конференцію з Літвіновим і що Літвінов представив теперішній український уряд як контрреволюціонерійний, що не має ніякого впливу на український народ та що совітський уряд не думає силоміць прилучати України до Росії, тільки думає ще у квітні скликати українські Установчі Збори, що вирішать відношення України до Московщини. У відповіді я звернув увагу Лендсбері на те, що хоча би совітський уряд скликав українські Установчі Збори, то їх вислід не був би висловом свобідної волі українського народу і тому, що самі вибори наради велись би під загрозою багнетів окупаційної армії і тому, коли совітському урядові справді залежить на мирі з Україною, то він мусить виконати перший пункт згаданий мною.

Лендсбері та Стефенс вернулись знову до Літвінова. На другий день вони заявили мені, що Літвінов порозумівся саме з Москвою і має точні дані про те, що Голова нашого уряду С. Петлюра находиться вже у Варшаві. Я був безсильний супроти аргументу моїх гостей, що наш уряд звязався з найбільше реакційною державою.

Всеж таки деякі мої аргументи мали успіх а саме: що Україні не дають свобідно виконати право на самовизначення, лише тому, що вона велика та багата, хоча таке право мають инші народи бувшої російської імперії, що ми не бажаємо ніяких більших прав як такі народи як Фінляндія, Естонія або Литва, і т. и. Лендсбері зробив ще одну спробу і звів мене зі самим Літвіновим. По кількагодинній виміні думок удалось нам осягнути від Літвінова те, що він передав до Чічеріна через Лендсбері листа, в якому радив поладнати в якийнебудь спосіб українську справу, з огляду на те, що вона на міжнародній арені, головно в соціялістичних колах, будить недовіря до совітської влади.

Лендсбері виїхавши на другий день до Москви, став там повним прихильником совітської політики, а Стефенс не доїхав на Україну, бо українського уряду тоді вже не було.

Цікаво, що безпосередно перед відїздом Лендсбері, я був ще ним запрошений на вечеру, підчас якої серед товариської розмови він на дощинці зі сірниками (яку роздавали в ресторані гостям) записав на спомин моїй жінці ось-ці слова:

„I know you will both live to see your country at Peace & you will soon forget the sorrow of to-day, because we all live our lives not in past or future, remember Heaven or Happiness is here with us to-day or nowhere & the Kingdom of God is within you. Jan. 24/20.

G. L.

(„Знаю, що ви обоє доживете часу, коли побачите свою країну в мирі і що швидко забудете про нинішню журбу; бо всі ми переживаємо своє життя не в минулому і не в майбутньому. Памятайте, що Небо і Щастя є з нами, нині, тут або ніде не є, і що Царство Боже є з вами").

Для пояснення цих рядків треба додати, що Лендсбері як один з провідників англійського крайнього соціялізму є людиною дуже побожною, яка майже що дня ходить до церкви.

Д-р Дмитро Левицький.

казом, що „большевицька" відозва не була небезпечна. То американський „Червоний Хрест" видав для Польщі дотепно зложену і намальовану відозву від дітей-немовлят до всіх старших.

На столі у червоній сорочці стоїть лисий ще громадянин з колиски, не богато більший від карафки з водою біля нього, і „промовляє" грімко до громади таких самих лисих і пузатих товаришів, що слухають його в низу стола і плещуть в руки на знак своєї згоди. Він кричить зі всіх сил і рукою наказує:

МИ ЖАДАЄМО!

Грудий матери!
Здорових родичів!
Сонця і повітря!
Сухих пеленок!
Власного ліжка!
Правильного кормлення!
Охорони від мух!

Ці важкі жадання вимальовані товстими буквами також на папері, що його славний промовець держить у руці і показує товаришам. Жадання без сумніву революційні, бо нарушують честь і спокій батьків, котрі мають богато иншої журби, а не лише про дітей.

Однак комісар поліції оцінив цю революційну відозву прихильно і навіть попросив учителя:

— Дайте мені це!

— Не можу, бо я держу цю відозву для пропаганди у власній хаті.

— То хоч повичте мені — просив комісар.

— Потрібно вам?

— Потрібно... також для агітації у власній хаті. Покажу своїй жінці.

— Ну, коли так, то беріть собі!

Таким способом небезпечна відозва почала ходити також в урядових кругах без найменшої шкоди для Польщі. Тільки від Українця треба було її забрати в 3. годині до півночі...

О. М.

До історії повстання З. У. Н. Р.

Події політичного характеру нашого внутрішнього життя, що безпосередньо випередили проголошення української держави з австроугорських земель в салі „Народнього Дому" у Львові дня 19. жовтня 1918 р., як і ці, що мали місце у нас по день 1. листопада 1918 р., мало ще відомі. Як очевидець і один з близьких учасників подам нині вязанку особистих споминів, що доторкають цеї історичної справи. Може це заохотить і инших учасників цих подій зібрати і оголосити спомини, що безперечно причиняться до висвітлення маловідомих картинок нашої історії тодішніх переломових днів.

Події на воєнних фронтах, як не менше і внутрішні політичні і господарські події в Австро-Угорщині та в Німеччині в літі 1918 р. довели, що остаточна побіда не буде по стороні осередніх держав і що доля наддунайської монархії припечатана. Для нас оставало одно, в останній хвилі приготовитися як слід, щоби українські землі Австро-Угорщини не попали в чужу кормигу. Це і було причиною, що я по повороті з села з початком вересня 1918 р. на першому поферійному засіданню Народнього Комітету, що до цього часу задержав провід нашого внутрішнього політичного життя в краю, дня 7. вересня 1918 р. порушив яко секретар Народнього Комітету повищу справу, вказуючи на потребу підготовки наших сил на хвилину розвалу Австро-Угорщини, коли зайде потреба творення власного державного організму. Народній Комітет погодився і вибрав окрему комісію з трьох (д-р Володимир Охримович, д-р Василь Панейко і я), якій доручив переведення цеї підготовчої роботи в краю. Через голову Народнього Комітету д-ра Костя Левицького повідомлено про це Українську Парляментарну Репрезентацію у Відні з тим, що його упрошено, щоби всі важнійші політичні факти, як і рішення та погляди Української Парл. Репр. подавав безпроволочно до відома Нар. Комітетові. Інструкцій для праці цеї комісії Нар. Комітет не подав ніяких, мала вона тільки здавати звіт зі своєї діяльности на засіданнях Нар. Комітету. Останнє зарядження відкликано вже на слідуючому черговому засіданню Нар. Комітету тому, що працю комісії признано строго конспіративною.

Комісія розпочала негайно свою роботу. Знаючи, що до переведення нашого завдання треба військової організації, вже на других сходинах рішено підшукати наших певних людей з українських старшин у Львові і утворити окремий військовий комітет, що мав би за завдання перевести військову організацію. Я звернувся до знаних мені четаря Люд. Огоновського і хорунжих Вас. Бараника і Ів. Ватрана. Нашу комісію поширили ми, покликуючи до неї д-ра Ст. Томашівського, д-ра Михайла Лозинського і Омеляна Саєвича. Згадані старшини прибули на наше засідання і згодилися дати почин до оснування окремого військового комітету, що мав оставати з нами в звязках і інформувати нас про поступи військової організації. Рівночасно віднісся я довірочно до коша українських стрільців, що був тоді у Вижниці на Буковині. З коша приїхали до мене отамани Теодор Рожанковський і д-р Никифор Гірняк. Перед ними відкрив я наші пляни і вони згодилися дати нам до організаційної праці в краю українських січ. стрільців. Рівночасно війшли в зносини з військовим комітетом і від цеї пори провід військової організації спочив в стрілецьких руках. До Львова приїхав гурток стрільців, яких розіслано також одинцем до поодиноких повітів для допомоги політичним діячам. Військовий Комітет розвинув діяльність серед старшин і жовнірів Українців австрійської армії, що були стаціоновані в краю, втягаючи в організацію свідомі і певні елементи.

Згадана вище комісія доручила мені переведення підготовчої роботи в краю і по кількох засіданнях з початком жовтня 1918 р. припинила в дійсности свою роботу. Я рішив запросити до Львова видніших діячів з повітів без ріжниці партії, беручи на раз по кілька до кільканайцять сумежних повітів. Таких нарад з кінцем вересня і з початком жовтня 1918 р. відбулося кілька. На мої приватні запросини являлися майже всі запрошені, бо всі цікавилися переломовими подіями, про прихід якихніхто не сумнівався. Зібраним представив я наше положення, як я його сам знав, а як найблизчу нашу діяльність на місцях, поставив я домагання створення місцевих комітетів по повітах що у відповідну хвилю мали би перебрати владу і вишукати підходячих людей на місцеві державні становища. Очевидно, мали ділати тайно, щоби не звертати уваги противника, що напевно забажає перебрати владу у Східній Галичині, коли Австрія розпадеться чілковито. Акт 1. листопада 1918 р. не прийшов для нас без певної підготовки, як це у нас нераз говориться. Певне, що не все зроблено, що можна було зробити, але і сил не мали ми надто багато.

Тимчасом агонія держави Габсбургів розпочалася на добре. Дня 4. жовтня Австро-Угорщина по

проломанню балканського фронту попросила о завіщення зброї і фактично скапітулювала. Королівства і краї, репрезентовані у віденській державній раді, стали дякувати за австрійську опіку. Не остала по заді й Українська Парл. Репрезентація, яку від нас інформовано про хід подій в краю. На своїм засіданню у Відні дня 11. жовтня 1918 р. під проводом Юл. Романчука, де були присутні і члени палати панів митроп. Шептицький і міністр д-р Горбачевський рішено скликати до Львова на 19. жовтня 1918 українську конституанту під назвою Української Національної Ради, що мала виконати право самовизначення українського народу. Статут У. Н. Ради мав виготовити д-р Евген Левицький, а технічне переведення скликання конституанти доручено д-ру Володимирові Бачинському.

Українське громадянство живо заінтересувалося дальшою долею своєї батьківщини. Перша виступила академічна молодю, і яка під впливом редакт. „Шляхів" Ф. Федорцева на свойому вічу у Львові 13. жовтня виставила домагання сполуки всіх українських земель в одну державну цілість, себто заявилася за кличем соборницьким.

Відгукнулася також і наша еміграція в Київі. Головна Рада галицьких, буковинських і угорських Українців під проводом д-ра Д. Левицького на свому засіданню 15. жовтня 1918 р. заложила одноголосно протест проти прилучення українських земель Австро-Угорщини до Польщі (проти цього був зрештою весь український загал), виставляючи яко мету зєдинення всіх українських земель в одну суверенну державу. Засадничо ставилася подібно, хоч з огляду на Німців в оглядній формі, і українська київська преса.

Відбулася пращальна візита парляментарних керманичів поодиноких народів у австрійського цісаря Карла дня 12. жовтня. Тільки німецькі націоналісти і христіянські суспільники заявилися за старою Австрією. Всі инші подякували за хліб і сіль, а тільки жидівський посол зі Золочева Райцес висловив бажання утворення східно-галицької провінції, яка належала би до Австрії. Українські посли д-р Петрушевич і д-р Евген Левицький заявили цісареві, що Українці бажають створити окрему державу з українських областей Австро-Угорщини і в тій ціли скликують до Львова українську конституанту на 19. жовтня. Рівночасно запротестували проти цього, щоби хоч частину українських земель відступлено Польщі. Маніфест цісаря Карла до „любих" народів Австрії з 16. жовтня 1918 р. в справі перетворення Австрії в близче неозначену федерацію національних держав був вже піснею позагробовою. На нього ніхто не звертав вже уваги.

Як вище сказано, почин скликання української конституанти взяла на себе Українська Парл. Репрезентація. Зїзд відбувся в комнаті Української Бесіди в Нар. Домі у Львові в пятницю 18. жовтня 1918 р. Хід нарад подав я в „Ділі" ч. 240 з 22/10 1918 р. в передовиці під заголовком „Проголошення Української Держави", де і подано поіменний спис учасників. Тут зазначую тільки, що в нарадах взяли участь українські парляментарні і соймові посли з Галичини і Буковини, вірилісти сойму і члени палати панів та по трьох відпоручників від політичних партій Галичини і Буковини. Великий спір викликало запрошення відпоручників Христіянсько - суспільного Союза (барвінчуків), якого значна частина не хотіла признати за партію (між ними був і я), але остаточно їх таки більшістю голосів принято, в чім немала заслуга д-ра Л. Цегельського. Наради отворив і їм проводив голова УПР. д-р Петрушевич. Він і виголосив промову, в якій обговорив останні політичні події в Австрії у звязку з подіями на фронтах і в міжнародній політиці, подав перебіг своєї візити у цісаря Карла 11. жовтня, зазначуючи, що українські посли рішили дати почин до зорганізування українського державного організму на українських областях Австро-Угорщини, про що рішить завтрішний збір. Як має виглядати цей державний твір, д-р Петрушевич не згадав зовсім, а тільки при кінці відчитав проєкт статута Української Національної Ради. По довшій дискусії статут принято з незначними поправками. Були іменно думки, щоби УНР. складалася тільки з представників партій і друга противна, щоби там входили тільки парляментарні представники. Остаточно принято проєкт статута, що годив обі думки, а також принято як членів трьох представників української акад. молоді. Так утворено першу верховну владу західно-української держави і її перший парлямент.

По перерві о год. 10 вечер розпочалася політична дискусія. Референтом від Нар. Комітету був я, від Української Парл. Репр. д-р Евген Левицький. Проєкту моєї промови і резолюцій, що мали бути поставлені на зїзді, Нар. Комітет не обговорив і мені полишено зовсім вільну руку. Перед нарадою відбув я конференцію з д-ром Петрушевичем, але і від нього не одержав я ніяких подрібнійших вказівок. В політичнім мотивуванню резолюцій, які я поставив, став я на становищі, що нам провізорично треба творити окрему державу без жадних звязків з Віднем. Проголошення негайної сполуки з гетьманською Україною в Київі хвилево не вказане, тому що по вісткам з Київа гетьман Скоропадський приготовляє реставрацію царської Росії на спілку з російською реакцією, а зрештою він знаходиться в залежности від німецьких окупаційних властей і проти нього є Український Національний Союз, що зі свого боку воробить певно рішучі кроки до перевороту в чисто українському напрямі. Це був одинокий мотив на разі, чому був я за державним твором самостійним. Тут згадаю, що день перед зїздом був у мене стрілецький старшина з Київа, якого імя я вже забув, який мене поінформував, що Український Нац. Союз, на якого нарадах він бував, боїться цього, щоби Галичина не проголосила негайної сполуки з гетьманатом, бо це незвичайно скріпило би Скоропадського, проти котрого є всі українські кола бувшої Центральної Ради. Очевидно, я не сумнівався, що у відповідній хвилі обі України получаться разом, що опісля і проголошено.

Я сам поставив перших пять резолюцій, які принято без додатків, крім четвертої, де додано проти мого внесення, що національні меншости мають мати право заступства при правительстві.

Приняті одноголосно ухвали У. Н. Ради звучать:

Стоячи на становищі самовизначення народів, Українська Національна Рада, як конституанта, постановляє:

I. Ціла етнографічна українська область в Австро-Угорщині — а з окрема Східна Галичина з граничною лінією Сяну з влученням Лемківщини, північно-західна Буковина з містами Чернівці, Сторожинець і Серет та українська полоса північно-східної Угорщини — творять одноцільну українську територію.

II. Ся українська національна область уконституовується отсим як українська держава. Постановляється поробити приготовні заходи, щоби се рішення перевести в життя.

III. Взивається всі національні меншости на сій українській области — причім Жидів признається за окрему національність — щоб уконституувалися і негайно вислали своїх представників до Української Національної Ради в скількости, відповідаючій їх числу населення.

IV. Українська Національна Рада виготовить конституцію для утвореної сим способом держави на основах: загального, рівного, тайного і безпосередного права голосування з пропорціональним заступством, з правом національно-культурної автономії та з правом заступства при правительстві для національних меншостей.

V. Українська Національна Рада жадає, щоби організована отсе в державу українська територія мала безумовно своїх заступників на мировій конференції.

VI. Теперішньому австро-угорському міністрови заграничних справ гр. Бурянови відмовляється право пересправляти іменем сеї української території.

Останній артикул першої нашої конституції попав тільки завдяки жаданню посла Василька, хоч був зовсім злишній, коли проголошено державну самостійність.

По мені говорив д-р Евген Левицький, що засадничо станув на такому самому становищі, як я. В дискусії були два напрямки. Соц. демократи, що опісля вийшли з наради, часть нац. демократів і представники молоді були за проголошенням негайної сполуки з Великою Україною, більшість була проти. Остаточно о годині 4. рано дня 19. жовтня 1918 р. принято одноголосно текст ухвал, як їх вище подано.

В полудне дня 19. жовтня 1918 р. в великій салі Народного Дому у Львові товпилися тисячі людей з цілого краю. Д-р Петрушевич виголосив одногодинну промову, в якій мотивував ухвалені Українською Національною Радою резолюції, які я опісля відчитав. І на салі була опозиція, що гамірно домагалася проголошення негайної сполуки. Перебіг був дуже бурливий. Микола Ганкевич зложив заяву іменем соц. демократів, що їх змаганням є зєдинення всіх українських земель в одну вільну самостійну українську республику. Остаточно ухвали принято і їх негайно публіковано надзвичайним виданням „Діла". Була це властиво устна і письменна промульгація основ нашої конституції, яку слідуючого дня (20/10) в неділю д-р Кость Левицький повторив народові на площі св. Юра у Львові.

По полудні дня 19/10 зійшлися на перше засідання члени У. Н. Р. для уконституування і вироблення програми діяльности. Головою вибрано д-ра Евгена Петрушевича. Вибрано екзекутиву з послів, що мешкали у Відні, а у Львові утворено делегацію У. Н. Р. під проводом д-ра Костя Левицького і Івана Кивелюка яко заступника. Значна частина послів виїхала до Відня і закомунікувала правительству про ухвали львівського зїзду. Розпочалися якісь переговори з правительством, а тим часом через тиждень не було більшої організаційної роботи.

Львівські ухвали зробили велике вражіння в Київі і на Вел. Україні. Український Нац. Союз і Чорноморська Українська Рада прислали Українській Нац. Раді у Львові привіти, зазначуючи спільність ідеалу під знаменем державної соборности. Радісні статті появлялися і в українській наддніпрянській пресі.

Польська галицька преса поставилася до ухвал УНР. несерйозно. Польські політичні круги, що покликали Тимчасову Комісію Ліквідаційну в Кракові, яка 26. X. іменем Ради Реєнційної в Варшаві, робили приготування до обняття влади і у Східній Галичині. Не можна було гаяти часу і львівська делегація УНР. приступила від 25. X. жваво до праці. До Львова приїхав Дмитро Вітовський і гурт стрілецьких старшин. Утворено організаційне бюро при делегації під проводом д-ра Романа Перфецького. Видано інструкції для повітових і міських організацій. Наш легіон проголошено основою нашої армії і українські частини австр. армії піддано під його команду. Командантом став Вітовський. Рівнож завізвано урядовців не слухати розпорядків ПКЛ. в Кракові, а тільки заряджень УНР.

В краю таки не уступало негодування, що не проголошено сполуки, тим більше, що німецька преса за львівською „Neue Lemberger Zeitung", коментувала львівські ухвали з 19. X. яко охоту Українців бути в союзі з Австрією на підставах цісарського маніфесту. Я написав передовицю в „Ділі" 31. X. „Відень чи Київ?", в якій заявився проти всяких комбінацій з Віднем, а за поробленням кроків до сполуки Галичини з Великою Україною, виказуючи неможність істнування окремої галицької держави.

Події йшли вперед мов блискавиця. На місцях роблено вже приготування до переведення перевороту. Утворений Український Харчевий Уряд під проводом д-ра Степана Федака став робити приготування до апровізації.

Польські ранішні часописі дня 31. жовтня принесли вістку, що Польська Комісія Ліквідаційна таки обійме владу у Східній Галичині і що Варшава висилає свого делегата до намісника гр. Гуйна. Не можна було гаяти ні хвилини, бо найпізнійше 2. листопада 1918 Поляки, маючи весь державний апарат у своїх руках, переняли би все самі, а тоді було би запізно на яке небудь ділання з нашого боку.

В полудне 31. жовтня приїхав з Відня д-р Л. Цегельський і привіз відомість, що остаточно австр. правительство, бачучи, що Австро-Угорщина вже цілком розлетілася, на засіданню кабінету під проводом д-ра Лямаша вечером 30. жовтня 1918 р. рішило передати всю владу у Східній Галичині в руки У. Н. Р. Про це офіційно повідомив д-р Лямаш представників У. Н. Р. особисто, кажучи, що рівночасно телеграфічно пересилає відповідні інструкції для гр. Гуйна у Львові. Така інструкція справді вийшла, але Поляки в Кракові її переловили і дальше не пустили. По приїзді д-ра Цегельського рішено вислати депутацію від У. Н. Р. до гр. Гуйна в складі: д-р Кость Левицький, Іван Кивелюк, д-р Ст. Федак, д-р Л. Цегельський, д-р Сидір Голубович і я. О 2½ по пол. пішли ми до гр. Гуйна. Якраз була у нього депутація польських політиків, що жадала від нього передачі влади в руки П. К. Л. По виході Поляків безпосередньо пійшли ми. Д-р Кость Левицький представив ціль нашого приходу і подавши рішення ради міністрів, яке ствердив наочний свідок д-р Цегельський — зажадав передачі влади. Гр. Гуйн заявив, що нічого не знає, без поручення з Відня не передасть влади нікому, а уступить хіба перед силою, зрештою має ще у Львові мадярський і німецький штурмові баталіони, які ще його охоронять. На тім і скінчилася наша авдієнція.

Ми вернули до салі засідань Нар. Комітету, де львівська делегація У. Н. Р. радила в перманенції, якій і подали до відома заяву гр. Гуйна. Без зайвої дискусії рішено в ночі з 31. жовтня на 1. падолиста 1918 р. заняти всі важнійші обєкти, розоружити не-українських жовнірів і старшин і переняти владу. Вечірними потягами вислано в край окремих гонців-студентів з приказом переняти владу. Я ще вечер о 7 год. поїхав до Дністрового дому на Городецькім, де відбувалися збори залізничників і їм відкрив всі наші пляни.

Ентузіязм був великий і на сотки присутніх не найшовся ніхто, хто доніс би противникові про наші найблизчі наміри. Військова команда заняла „Народній Дім" і видала останні прикази.

Ранок 1. листопада 1918 р. застав Львів в українських руках. На львівському ратуші повівав гордо синьо-жовтий прапор.

Д-р Степан Баран.

Записки з давніх літ.

Улюблена форма писання від найдавніших часів до самого порога XIX в. В давніші часи, у середні віки, се була одиноко й загально пануюча форма історичного досліду: пізніше, як пошириласи прагматична історія, літописання перейшло на другорядне місце, уступило дещо в тінь, але не занепало до кінця, а противно навіть стало поширятися. Бо треба памятати, що крім голосних і признаних істориків, яких нотує історіографія, була ще ціла маса дрібних літописців, мало кому відомих, неславних і незамітних, які все таки відлавали свої сили історії. Се сільські панотці, черці віжних монастирів, учителі, дяки, недокінчені студенти, що проживали на селі і серед провінціяльної глуші по своєму цікавилися життям і важнійші події записували „для памяти". В кождій майже церкві, на старих книгах у крилосі чи на хорах, знайти можна їхні літописні записки, короткі, лаконічні, маленькі літописи. Ці записки для великої національно політичної історії приносять небогато. Сільські літописці рідко коли брали участь у подіях великого значіння, ще рідше мали відповідне знання і світогляд, щоби у сих подіях належно орієнтуватися. Але для льокальної історії ці записки мають своє значіння, бо дають такі звістки, які у великі історії не могли дістатися. Ще більше цікаві вони для характеристики давнього побуту і культури. В сих дрібних записочках, як у веркалі, відбиваються люде старого часу зі своїми поглядами, інтересами, переживаннями і змаганнями. Все те люде малі і незамітні, але цікаві для нас якраз тим, що ми бачимо їх у щоденнім житю, при буденних заняттях і турботах.

При святі Різдва, коли думки наші так охотно ідуть у давні часи, бажаємо подати нашим читачам деякі з сих літописних записок XVII. до XVIII. в.

Сільський літописець в першу чергу звертає увагу на явища природи. Вінже господар, — природа у своїх звичайних закономірних проявах його помічник і союзник; колиж у природі приходять несподівані зміни і замішання, — літописець мусить їх записати.

І так він замічає всі незвичайні зміни температури в ріжних порах року. В деяких роках записані скорі зими, навіть у вересні, в 1738 р. місяця вересня 28. дня з неділі на понеділок упав сніг, тому і худоба в поле не ходила, бо лежав три дні; потім знова упав ще більший, місяця жовтня 2. дня. Тоді багато попсував людям в полі, закопав гречки не тільки в копах, але і на покосах багато привалив, так і зимовала; лежав той сніг кілька неділь". Зате в січні тоїж зими „перед Стрітеням Христовим блискавки були, також гриміло опівночі".

„1644 р. на Покров Пр. Богородиці великий сніг упав, що й доми по містах і селах і в лісі дерева поломив". „1729 р. зима велика дуже і людей багато погибло по дорогах; сніг перед Покровою упав". В деяких знов роках зими були незвичайно лагідні. „1677 р. на Різдво Христове люде босо ходили, так було тепло". Але деколи знов по теплій зимі приходила холодна весна і морози протягалися аж під літо. „Року 1696 р. снігу не було місяця січня і лютого. Птиця повилітала в марті на стави. Перший сніг упав перед Благовіщенням і цілий тиждень такі морози були, що вж птиця по дорогах гинути мусіла; а другий сніг був на Благовіщення, але до третього дня стопився". „Року 1662 в місяці маю дня 8 і 9 морози ударили і поморозили нінащо в полі збіже, також садовина нінащо пішла", — в иншій околиці „місяця мая дня 20 мороз був великий, жито попсував і сніг був великий; жито кошено а гречку сіяно". „1684 р. був мороз на дві неділі перед св. Петром і поморозило в полі гречки, проса і вчинені навчисло". „1684 р. були морози по Божім Тілі такі великі, що садовини померзали".

Таємно снігами живлом є вода. Повені приносять декоди величезні шкоди. В 1703 р. Дністер розлив так широко води, що потопило багато людей і худоби. „Навіть з гір вода несла потоплених людей, хати і цілі худобячі кошари". В Самборі вода забрала два млини, люде утікали на дерева, на обложених тяжко було „зберегтися" конем. — „Року 1735, дня 25 липня була повінь велика, котра мало не рівнялася до першого потопу і найменші ріки дуже попсували, села, будинки розвійнували, побрали, людей дуже багато потопили, по дорогах вода переробів багато поробила. М стечко Тисьмяницю водяну розвалила, річком зробила, доми з грунтом попобрала до, міщан витопила; і инших сіл багато розвійнувала. Взагалі нема памятки, щоби таку руїну вода з рік могла коли учинити".

Зчасти вміщувало наші землі нечуване тепер нещастя, сарранча. Записки про її появу стрічаємо що кілька літ. „Сарранча року 1601 — дня памяти", читаємо коротку звістку. „1648 року і слідуючого сарранча ідя, а 1653 зникла". Дуже велика сарранча появилася в серпні 1690 р.: „шла як військо подкави", „шла через чотири тижні тека густа, що облаки закривала": тривала вона аж до зими. Нові прикоди сарранчі були в 1706 і 1709 — перед тим були затьмінення сонця й обі явища вязано разом; в 1711. сарранча була без комп. В роках 1747 до 1750 грізний гість відвідував нас щорічно. Між иншим вибралася в борі коло Лопушна; палено її, як ще була мала і „пі ща", утікала на сосни. В записці 1748 р. із Стрия читаємо, що за сарранчою гнався „тумул великий бузьків"; з міста виходили проти комашні процесія, сарранча звернулася тоді в иншу сторону, „побачивши се священик і люде, що спускається на стрийську царинку, обернулися з процесією напротив неї, спішно ідучи з набожеством і та сарранча з божого „десперменту повернулася нова дуброву"...

Через такі різнородні елементарні нещастя, а ще як до них причинилася війна, на край приходив недостаток і голод. В 1650 р. „настав голод великий: люде кору з липи дерли, з половою мішали і молола і з того хліб їли; жінки пси довиди та їли, і деякі навіть трупи і діти свої"... В 1674 р. „голод був великий, по дорогах люде умирали".

Тоді ще, тому що „біда сама одна не ходить", являлися ще й заразні недуги, особливож страшне моровеповітря, що сотками брало жертви в людях. Так маємо записане повітря в Стрию 1646 р., потім в ріжних околицях в роках 1650—1652 і 1656—1657 підчас Хмельниччини; з монастирських літописів знаємо, що померло тоді багато монахів. Пізнійше знов принесли повітря Шведи в 1701—1705 р. „Року 1705 було повітря в Бірчі нашсв. Івана, в той час там умерло людей ріжного народа, руського, польського і Жидів триста шістьдесять". „А те повітря панувало два роки, страх тоді був великий, плач, лямент..." В 1714 р. було морове повітря від Поділля аж по Львів, „так люде умирали, як би хто подтинав". Подібні записки є з років 1719—172., 1737, 1760, 1770, 1773. З 1737 р. „в одни діл ховали людей на раз по пятьдесять".

З воєнних часів у сільських літописах записані звичайно події місцеві, — цінні для льокальної історії. Є серед них лекші трагічні переживання з околиць, які навістила війна.

Підчас нападу 1672 р. Татаре загналися аж від Рашів і забрали велику силу людей, що поховалися в лісах. „Тоді і отця Івана, попа розборського молодого взяли з жінкою і двоє дітей і занесли їх від Комарно. Там взяв Комарна його жінка вийшла, а його стяли і хлопчика одного, на ім'я Самуїла кинули під Комарном, але не довго жив і умер; другого на ім'я Петро в полі кинули й того немає".

З острахом згадувано побут Шведів у Львові 1704 р. „Шведи Львів зрубували, взяли срібло, золото з церков, пекли Жидів, вішали за бороди, прибивали за руки до стін, що аж їм бороди зі щоками відривалися; а людям убогим нічого не робили. Малехів, Лішки, Сороки спалили за те, бо розбили хати Шведи, — забрали гроші, сукна та ще матерії всякої набрали". „Як відійшов Швед від Львова, — бо бавився під Львовом чотири неділі, — то вимер люд, так що осталася тільки сама біднота; хиба котрі повтікали до инших міст, до Камянця, то ті зістали і то не всі, бо инші померли і на дорогах; в Самборі не зістелося людей, тільки 6 господарів в місті..."

Перед кождим нещастям, — чи то була війна чи повінь, сарана чи повітря, — появлялися знаки, що віщували лихо і давали осторогу.

Велике враження робили явища на небі.

Затьміння сонця обсервовано деколи дуже докладно. „Сонце мінилося 1748 р. місяця липня дня 14. в годині 12, в саме полудне, і тьма примарчна на небі була від північної сторони, — ніби кінська підкова чорне стало, так само обернулося від полудня, потім довкола чорне, красм ніби шнурком жовте, по середині ніби фіялкове, як таріль оберталося скоро; так мінилося дві години, на третій виясниласи чисто". Згадки про затьмінення сонця маємо ще з 1647, 1654, 1700, 1703, 1706, 1709, 1749, 1760, про затьмінення місяця 1730, 1737, 1748.

Ще більше зачудування викликала поява комет. „Року 1664 від дня 4. грудня до місяця квітня стояла на небі велика звізда з мітлою". „1680 р. грудня 18. в суботу комета була настала, мітла велика і тривала довго", або в иншій записці: „В місяці грудні появилася комета велика на заході, про яку астрольоги говорили, що її довжина мала 675 миль. Знова маленька комета показалася". „1719 р. зоря огниста з промінняти від заходу на схід ішла як дим місяця грудня дня 12." „1730 р. місяця лютого знамение огнисте бачено було на небі, ішло від заходу на схід, блакитне, біле і як дим перемінялося"; в иншій записці: „Полумя через усе небо від сходу на північ і від півночі на полудне стало". „1735 р. 12. дистопада була комета від сходу сонця до заходу, була червона і біла, так тривала години чотири". „1768 р. комети на небі ставали в ріжних знаках".

Рідше замічалося трясення землі. „Року 1738, місяця марта 6, з понеділка на второк, в ночі, було годин дві добрих — з початку ніби загриміло, а потім земля тряслася, по хатах стіли, столи, лавки рухалися, — але не всі тек люде чули, бо вже повсипляли". „Року 1754, місяця вересня дня 16, земля тряслася в суботу вечером, так, що вози на рівній землі перевертались, горшки в печі з водою, — або деневудь двері незамкнені або ворота самі відчинялися і запиралися".

Врешті лякали народ ріжні таємні знаки, яких і сьогодні не вміємо пояснити. „1620 р. у Львові прогностик був, — попів вал була кровавая вода". „1717 р. в місяці липні явилося якесь недозумілое писання первоне по ріжних містах і селах, одначе не по всіх а по деяких домах".

Д-р Ів. Крипякевич.

Українське мистецтво перед лицем Европи.

(На марґінесі „Історії" К. Вермана.)

В листопаді 1922 р. закінчив 69 літній директор дрезденської галереї Карло Верман давню надзвичайно вартісну свого монументального твору п. з. „Історія мистецтва усіх часів і народів".

„Те, що мені було дане — читаємо в передмові до VI. тому — самому не скінчити шестий і останній том моєї історії мистецтва усіх часів і народів, в 79. році життя, вважаю моїм щастям. Упори для моєї старости не вповну. Завдання, які присвічували мені в 1895 р., коли я почав працю над першим виданням, освічувала мій шлях з тієюж ясністю що й тоді. Те, що мистецтво є силою, яка підіймає нас понад сірину чи пестей коловорот нашого земного істнування, відчуваю й тепер також живо, як тридцять літ тому. В службі тої сили я попробував свічати й історію".

От і усе, що старий, перепрацьований понад міру перечисности історик, вважав за відповідне сказати своєму читачеви під себе і про себе.

В порівнянню з першим, тритомовим виданням друге зросло до шести великих томів лексиконової вісімки з 3398 сторінками друку, з 3098 ілюстраціями в тексті і на окремих таблицях.

Поява, як на 80 літнього старця велитенська.

Поширення історично-етнографічних горизонтів, здобуток мурашиної праці цілого ряду европейських дослідників останніх тридцяти літ, примусили старого Вермана, втягти в обсяг свого безпосереднього зацікавлення цілі незнані вбож ігнорованні до тепер світи форм і вибражінь. Від нерозгаданих таємниць глибокої праісторії аж до „одуховлених" зусиль нинішнього й вчорашнього мистецтва. Бо ядром досьогочасних підручників „загальних" історій мистецтва була звязана хронольогічна й територіяльна повісь, яка простягалася в умовах перечісного Европейця від Єгипту, з поперечійним нятчком на Вавилон, Асирію, невложеному до тепер Фенікію, крізь мистецьку культуру Гелядзи, Риму старе християнство з Візантією включно і знов з такими компромісовими нятками на Індії, Китай, Японію, а там уже замикалася в мистецькій творчости середущої Европи від романщини до псевдоклясицизму XIX. ст. включно.

Новий підручник Вермана пошиває досьогочасні горизонти до непізнання. Поширюючи і поглиблюючи рівночасно знайомість з досьогочасним теренон історико-мистецьких дослідів, отвирає Верман двері усьому тому, що так чи так підходить під рубрику проявів мистецької волі в зусиллях диких і полудиких Аастоваліїців, Бушменів, Ескімосів, мешканців Тихого Океану, Індіян, Малайців і африканських Негрів, не говорючи уже про мистецьку культуру старої Персії, Мексику, Перу і т. д.

Прямо неімовірними здаються реєстри використаної автором літератури предмету, які замикають кожен том зособна. А не можна при цьому тратити з уваги факту, що той до шпіку кости скрупулятний Німець як сам каже „наскільки це було можливе, старався новими подорожами відсвіжити і поширити знайомість з мистецькими памятниками світа"...

А всеж таки увага цього до границь можливости обективного і совісного історика пройшла байдуже попри мистецькі зусилля і здобутки одного великого народу; в повені сторінок посвячених „пластичній творчости" Ескімосів, Негрів, Індіян, Малайців і африканських Негрів, не говорючи уже про мистецьку культуру старої Персії, Мексику, Перу і т. д.

Прямо неімовірними здаються реєстри використаної автором літератури предмету, які замикають кожен том зособна. А не можна при цьому тратити з уваги факту, що той до шпіку кости скрупулятний Німець як сам каже „наскільки це було можливе, старався новими подорожами відсвіжити і поширити знайомість з мистецькими памятниками світа"...

А всеж таки увага цього до границь можливости обективного і совісного історика пройшла байдуже попри мистецькі зусилля і здобутки одного великого народу; в повені сторінок посвячених „пластичній творчости" Ескімосів, Негрів, Індіян, Малайців і африканських Негрів, не говорючи уже про мистецьку культуру старої Персії, Мексику, Перу і т. д.

рів, Бушменів не найдемо ані стрічки про мистецтво України, як самобутньої нації і обумовленої питомими географічно-етнічними умовами території. Дається це тоді, коли стільки уваги посвячено мистецтву Росії, в якому по словам Вермана є „все своє і самобутнє, але мало гарного" та Польщі, якої історія мистецтва аж до кінця XIX. ст. є тільки сухим перечисленням імен чужинців, які за добрі гроші „робили штуку для Поляків".

Правда, сам Верман вклен тут репрезентовано мало. Володіючи кількома европейськими мовами, Верман не зчає ні одного слова яньок. А коли тут і там користується славянськими дослідниками в роді Гадачека, Вовка, Кондакова, Ростовцева, Новицького, Павлуцького, Соколовского, Буковського, Айналова, Редіна, Суслова, Покровського, Врангеля і ін., то тільки тоді, коли їх праці були писані чи перекладені на одну з трьох головних мов Европи. Позатим славянські публікації використовує Верман тільки з ілюстраційного боку, час до часу просячи когось із знайомих перекласти йому те чи друге місце по німецьки.

Так між иншими користувався Верман монументальною публікацією І. Грабаря, що при співучасти цілого ряду дослідників, з нашим Павлуцьким включно, дає майже вичерпуючий конспект мистецтва „великої" і „малої" Росії. Самозрозуміло, що при такій утрудненій доступности дотичної літератури, вістря закиду проти неорозбірчивости Вермана ступлюється. А всеж таки — є в реєстрах вершинівської літератури, доступної йому мовою, дві праці, які повинні були йому звернути увагу на самобутність українського мистецтва — помимо всього. Я маю на думці А. Еліесберґера „Russische Kunst" (Монахів 1915) і Рока французькі нариси про велитнів українського малярства — Левицького і Боровиковського. Тут уже можна дивуватися, чому Верман, знаючи одну і другу працю, називає обсерваційний змисл такого прим. Левицького „суто-російським". (VI. 121.)

Але як би там не було, мусимо погодитися з фактом, що в монументальному творі Вермана не найшлося ні місця ні форми для свідомого очеркнення самобутности українського мистецтва тоді, коли про мистецькі памятники України говориться розмірно багато. Всі вони одначе зараховуються на bene наших сусідів.

І так уже в І. томі (ст. 31—32) в розділі про неолітичну культуру Европи довідуємось, що „головною територією неолітичної мальованої посуди є — Сх. Галичина, Угорщина Буковина, Румунія і Україна („південна Росія"). Автор наводить і подає ілюстрацію находок з Більча Золотого в Галичині, а далі звертає спеціяльну увагу на „трипільську культуру" при чому одинокий раз в цілій своїй книзі вживає слова „Україна", очевидно дякуючи французькій публікації Ф. Вовка: „L'art magdalénien en Ukraine" (Париж 1904).

Обговорюючи мистецтво Европи в епоху мандрівки народів, спиняється автор над мистецькими зусиллями Славян, при тому ширше обговорює камяні баби (в транскрипції Вермана „kumienne baby"..) Галичини і „південно російських" степів „поміж Дніпром і Азівським морем". Твором вищого понад варварський примітив типу називає Верман т. зв. „Світовида" з Гусятина, що стоїть тепер в збірці краківської Академії Наук (т. II., ст. 111—112).

В третьому томі (ст. 168) під заголовком „Мистецтво Росії від 1000—1250 р." обговорює Верман україно - візантійську архітектуру Києва і Чернигова в парі з північно-руською архітектурою Новгороду, не, такими знову до Дмитрівського храму в Владимирі... і тут уже можна би „авторові

Недостача фахової освіти.

Культурність народу означують на відставі засобів боротьби за істнування, якими народ розполагає, при чому глядять, чи є повний засіб середників потрібних до перемоги трудношів істнування. Наріжний камінь цієї не могли ніде вдержатися у конкуренційній міжнародній боротьбі. Лише те суспільство має відповідне місце між иншими, у якого як слід розвинені усі члени народнього організму. Не вдержалобся тепер в Европі — хоч би в виїмкових і найбільш талановитих — таке суспільство, яке не мало би більшого засобу середників продукції, а лишень той засіб, що його знали напр. тому сто літ.

Українці, тутешний напід. Коли діло йде про богатство устної словесности, про побутові обряди й звичаї, про поетичність вдачі і т. ин. — то, усі знають, що Українців не доганяють ні Москалі, ні Поляки, Фінці, Данці, Голяндці, Бельгійці, Чехи, а навіть не дотягають від цим огляном самі Німці. А проте, чим ми проти цих народів? Як далеко ми позаду, коли діло йде про їх, а наш засіб середників життєвої боротьби?

Не від нині знана всім наша відсталість у аґрікультурі, фабричній продукції, торговлі. У світній життєвої дійсности бачимо цю нашу відсталість щораз яскравіше, відчуваємо щораз болючійше. Техніка добування середників матеріяльного істнування щораз ускладнюється, жити стає тяжче, справа йде по просту про оборону можливости фізичного стинування мільонів. А в цій зловіщій добі не меншають, а більшають рабі плями чужинців-спекулянтів на недавно ще одноцівій картині української етнографічної маси; стан посідання України скорчиться, між нами ростуть зате богатства капіталістів продуцентів і торговельників. Підземельні богатства й ліси у нас цілком не-наші, а рілі — найважнійші, бо одне-ке-ний варстат заробітку України — скільки вже в останніх кількох літах перейшло на окраїнах в чужі руки? Ті частини українського народнього організму, які мали би його боронити перед матеріяльним визиском, не були ніколи доволі вічні й активні, а стають, здається, шораз слабшими й пасивнійшими.

До найважнійших завдань життєвої боротьби підготовляють молодь у школах. Коли б про найважнійші завдання українського громадянства судив хто по програмі науки, а ще більше по методах навчання в школі, де виховується українська молодь, то мусів би сказати, що життя України дуже вигідне, бо вимагає від людини лише дещо читати й писати, потім доколи виголосити на память — по українськи, або, ще ліпше по латині чито по грецьки — вірш або прозу, а врештою ще хіба тихенько сидіти на своїм місці, усіх слухати, кождому потакувати і за те наліпитися доброї „ноти". Що в житю треба кожньому членови нашого народу на кождому кроці боротися з дужими спекулянтами, треба уміти як слід продати власну працю або свої продукти, не дати себе обманути на купівлі потрібного товару, — як і де треба боротися, про все те не учать молодого Українця в школі.

Наш абсольвент середньої школи цілком не уміє жити, — не уміє, звичайно, продати як слід навіть кіпи пшениці, купити сестрі добрі хустки, зібрати в селі клочча, чи гіршого, вишукати найкорисніше джерело збуту хліборобських продуктів, порадити, де купити чужу валюту, як найліпше улюкувати готівку і т. инше. Не знає того наш молодець по скінченій середній школі, бо і звідкіля йому це все знати? Ніять у приватних наших школах зовсім цього не вчать. А фахових спеціяльних шкіл — рільничих, ремісничих, торговельних — скільки їх і де вони у нас? Коли які будь перед війною — упали, нових не відчинялося, досі не зуміли ми собі таких шкіл осинувати і їх одержати а чужинці не дають і не дадуть нам спеціяльних шкіл. Якжеж при такій підготовці молоді видержати нам конкуренцію з Німцем, Англійцем, Жидом, Чехом і иншими народами, що мають сотки і тисячі фахових шкіл, де виховують спеціялістів, творять й змінюють найважнійших членів їх народнього організму?

Скрізь довкола нас — недостача фахового знання. Є дещо українських купців і їх спілки, та через неуміння вести підприємство банкротують, чито розвалюються, є ремісники та багато з них „партачі" або нещасні жертви визиску меткіх спекулянтів, є дещо збувати, та нема кому зорганізувати збуту, багацько купується, та нема тих, які організували би як слід спільні закупи. Незнанням, непідготованням до умов нинішнього й завтрішнього життя ми бідні й нещасні.

А чи є організоване, послідовне змагання бодай частинно зарадити лихові? Чи — доволі численні централі наші — організують тепер по краю спеціяльні курси і виклади про управу рілі, плекання худоби, про молочарство, про ветеренарійну поміч і т. инші? Чи скрізь уладжуємо хоч кооперативні курси? Чи маємо бодай одну школу сільських господинь? Чи яка організація стежить у нас за розвитком пасічництва і чинить його наш загал?

Не даємо освіти спеціялістам, не причеволюємо до організованої праці тих, які у нас є, не поширюємо як треба фахового знання. Бодай у ці свята роздумуймо й обчислім які шкоди маємо через це вже нині, а які ждуть нас ще у будуччині!

А. Гаврилко.

Вкладна до Т-ва „Просвіта" виносить пів золотого польського. Члени сістають ся то 25 пр. опустку при докупні видавництв Товариства.
1204 1—2

З польських справ.

Повноваженя на скарбовій комісії.

Комісія скарбова польського сойму ухвалила законопроєкт про повноваженя у всіх трьох читаннях. На внесок пос. Русінка розширено передвиджені повноваженя тек на введенє нових безпосередніх податків.

Правна брудія ситуація.

Як подає „Курєр львовскі", пос. Плюта устроїв на людовецькім віču в Переворську генеральне правне брудів фамільйно-пястівських. Розповів про кількасот вагонів вещі, які пішли за границю через руки пос. Пеньонжка, про другого пястівського посла, який вивіз за границю ще більше та про велику сварку на цю тему між побратимами. Дальше розповів про хабарі за здержаня „народової" більшости, головно за голосуваня над маєтковим податком і законом про парцеляцію і осадництво.

Гарне товариство!

В дітях наша будуччина — наша доля і воля. Найкраще дбає про майбутність народа той, хто жертвує на „Рідну Школу".

Велика Україна.

Уманська сільсько-господарська техніка.

В листі з Умани харківські „Вісти" подають: Найкращий на Україні декоративний сад з рідкими породами дерев, найбагатші на Україні оранжерії, плодові сади, городи, прекрасні поля, млини, ріжні майстерні, своя електростанція, 18 богато обставлених кабінетів і лябораторій, прекрасні будинки для викладових саль і помешкань, стави й ставки — заповнені кращими породами риби, ліси — оце уманська сільсько-господарська техніка з двома основними факультетами: садово-огородничим і агрономічним та недавно відкритим робітничим факультетом. При ній дві професійні школи нормального типу: одна садово-огороднича і друга агрономічна та ще одна агрономічна професійна школа переходового типу, що звязана з філією агрономічної техніки з 650 десятин землі в с. Галянках. Все це забезпечене живим і мертвим реманентом. В техніці в новім шкільнім році є 335 студентів і в трьох проф. школах 250 учеників — переважно селянської молоді (65 прц. незаможних, 2 прц. середняків і 15 прц. робітників і батраків. Бібліотека складається з 42.000 томів (мало нових видань); багато з технічного боку обставлена сцена; духові й струнні інструменти; гімнастичне приладдя і т. д. — все це в розпорядженню студента. Тільки одного немає: засобів для життя. Комісія соціяльного забезпечення не може найти 40 прц. таких, що змогли би заплатити за навчання хочаб в середньому 15 зол. карбованців. Господарська управа техніки вживає всіх заходів, щоби заосмотрити студентів.

Учителі та школи на Мелітопольщині.

„Вісти" подають: Для утворення шкіл в окрузі провадиться договорна кампанія з населенням. Загально в цьому окрузі ця кампанія проходить слабо. Тільки в тих районах, куди виїжджали інспектори нар. освіти, висліди вдоволяючі в Б. Лепатихськім і В.-Рогачівськім районах населення склало договір в справі удержання всіх шкіл, що є в районі і не війшли в кошторис місцевого буджету.

На підставі постанови окружного виконкому шкільні підручники видаються школам і дитячим будинкам безплатно. Досі видано школам інспектурою 1256 підручників. Мається роздавати 1 підручник на 10 учеників.

Українізація держ. апарату.

Від дня 1. січня 1924 р. згідно з постановою губ. виконкому Харківщини, державний апарат повинен перейти на українську мову. Робота в цій справі відбувається мляво.

Обовязуючі постанови губ. виконкому мають бути друковані українською і російською мовою.

Дня 20. січня мається перевести провірку наслідків українізації державного апарату. Всі відділи губ. виконкому повинні дібрати секретарів і управителів справами, що володіють українською мовою. За проведенням в життя цеї постанови має слідити секретаріят губвиконкому та губ. Р. С. І.

Отвертий лист

до Редакції „Нової України" в Празі.

Високоповажана Редакціє!

Нижче підписані постійні читачі та прихильники Вашого поважного журналу, яких вяже спільна любов до літератури прочитавши в „Новій Україні" (за листопад 1923) рецензію на збірку Ол. Бабія п. з. „Поезії" рішили звернутись до Вас з несміливим запитом: Чи Вп. Редакція є свідома кривди, яку заподіяла цією рецензією не тільки Ол. Бабієві, але й цілій літературній критиці?

Перш за все мусимо ствердити, що всі особисті натяки рецензента на адресу Ол. Бабія є видумкою і що вистарчить порівняти згадану рецензію із статтею „Pro domo sua" у 7—8 ч. „Веселки" для вияснення факту, що рецензент надужив Вашого Шановного журналу для особистих і політичних порахунків з п. Ол. Бабієм.

Наколиб навіть закиди рецензента політичного характеру були правдиві, то що мають робити докори за партійні переконання у рецензії на збірку ліричних віршів?

Як погодити методи тієї критики з фактом, що в тім же числі журналу поміщено вірші Ол. Бабія а в попереднім числі його оповідання?

Міркуючи, що згадана рецензія появилась тільки в наслідок редакційного недогляду, ми з радістю приймемо потвердження нашого здогаду з боку Редакції „Н. У."

Запевняємо Вас про нашу глибоку пошану:

М. Возняк, М. Голубець, В. Дорошенко, Ф. Дудко, П. Ковжун, Р. Купчинський, І. Кедрин, Михайло Рудницький, Мих. Струтинський, Ф. Федорців.

Освітня праця на селі.

Досить мало у нас зверталося й звертається уваги на організацію національно-освітньої праці на селі. Маю на думці в першій мірі освітню позашкільну організацію. З традиції гуртується вона майже виключно в читальнях „Просвіти". Инші товариства, як „Січи", „Соколи", „Жіночі Кружки", хіба винятково займаються нею. На жаль, не було у нас як слід виробленої системи і пляну, як саме слід вести освітню працю. Від часу до часу вправді появляються в нашій пресі а головно в органах Тов. „Просвіта" статті на згадану тему, та звичайно вони проминають безслідно. Загал нашого інтелігентного громадянства мало цікавився і ще менше цікавиться цею преважною справою. Освітня праця в читальнях „Просвіти", „Жіночих Кружках", „Січах", „Соколах" та инших культурних установах мала й має доривочний характер. Як що припадково найдеться людина, що цікавиться цею справою, то робота якось посувається.

Так само припадковий характер мали бібліотеки при місцевих, культурних товариствах. Кажемо „мали", бо тепер рідко де є бібліотеки. Не поширювано у нас культу книжки. Ні одна наша повітова культурна установа в краю не має більшої бібліотеки. Приватні збірки книжок теж стали у нас рідкістю. Не диво, що люде, не маючи фундаменту, не могли ставити освітної надбудови.

Звичайно вся освітня праця в культурних установах (передовсім в читальнях „Просвіти") зводиться до цього, що на сходинах членів і то хіба в неділю чи свято знайдеться хтось, що відчитає деякі статті з часописів. Систематичне, голосне, збірне читання книжок рідко відбувається. Загал членів не бачить внутрішньої потреби брати участи в сходинах і культурна місія місцевих організацій через те звичайно є нужденна.

Вина заключається в тому, що сільські інтелігенти тим не займаються. Від часу до часу студент чи ученик, який припадково перебуває на селі, допоможе улаштувати аматорську театральну виставу, і на тому справа кінчиться.

До тогож в останніх часах не розвинулася як слід акція в напрямі поширення курсів для вивчення грамоти. Організацією чи веденням таких курсів рідко коли може зайнятися інтелігентнійший селянин. Це може з успіхом робити тільки інтелігент. А наш інтелігент на селі тишком-нишком відказує на сучасне лихоліття, не причинюючися до того, щоби це лихоліття зменшити, а в дальшій консеквенції усунути. Учитель лякається перенесення, а священик тремтить зі страху, що не одержить парохії. Зрештою, світогляд і думки значного числа нашої інтелігенції так тепер зматеріялізовані, що вони не доцінюють ні ваги, ні значіння ідейно-освітньої праці. Характеристична річ, що чим молодші інтелігенти, тим менше вразливі на народні потреби.

Нам слід всім без винятку взятися за щоденну, чорну, органічну працю над селом, без якої не підемо вперед. Невідкличною потребою сучасного менту є зорганізування робітників освітньої справи, бо це буде підставою дальших наших успіхів на всіх инших ділянках нашого життя. Головно інтелігентному жіноцтву по селах, містечках і містах слід взятися за освітню працю.

Коли священик чи який урядовець вимовляється недостачею часу або страхом перед теперішньою владою, то такими „аргументами" не може закриватися його жінка чи дочка. На останніх лежить великий національний обовязок стати до національно-освітньої праці і освітньої організації. Інтелігентне жіноцтво по селах повинно постаратися про заснування „Жіночих Кружків" при кожній читальні „Просвіти", а де такої нема — там заснувати самостійні „Жіночі Кружки", які зайнялися би національно-освітньою працею на місцях. Ведення бібліотек, голосне читання книжок, організація кружків самоосвіти а також ведення курсів для неграмотних — є творенням і накопичуванням загально-народнього капіталу. Не меншої ваги є справа удержування тісного звязку наших повітових, культурно-освітних організацій зі селом і подавання належних директив відносно освітньої праці на селі.

З історії і з практики знаємо, що тільки народні маси культурні і національно освідомлені зможуть створити ту моральну й матеріяльну силу, що здійснить найвищий ідеал кожного живого народу — власну державність. І у нас инакше не може бути. Не чужою ласкою, а власною працею здобудемо і забезпечимо власну державність.

Якраз минула пора осінніх розтопів, що довший час вязнили сільського мешканця в його власній хаті. Тепер багато вільного часу і легко зійтися! Тож нехай не минає він безчинно! Нехай тільки сільські інтелігенти візьмуть ініціятиву національно-освітньої праці на місцях в свої руки! Таку працю моможе вести кожний у свойому обсязі.

Тимчасом кожний може і повинен стати апостолом відродження нації. Особливо важне це сьогодня коли на нас хмарою суне лютий ворог.

Кожний з наших свідомих громадян мусить докинути цеголку, під будову національної твердині. Імя її — національна культура і освіта. Це головні фундаменти і окопи, з яких на певно здобудемо і здійснимо всі наші національні ідеали.

Блянка Баранова.

Колядки.

I.

Бог предвічний народився!
Прийшов к нам — нуждарям;
— Де мій дім, де мій храм?
Тай засмутився...

В Вифлеємі народився;
— Де любов — всюди кров.
Брата брат поборов —
І кровю впився!

Возвіщає ангел божий:
— Ніч мине, встане день;
Повне радости пісень —
І утішимся!

II.

Радуся земле, радуйся мати,
Радуйся ниво, зрошена кровю:
Христос родився поміж бидляти
Зійшов на землю Сонцем-Любовю

Радуйся ниво, просився в рожах
Ген аж по море зловіще, чорне,
Христос у яслах, а Мати Божа
Бога-дитятко до серця горне.

Здрігнися ниво щастям безмовним;
Завтрішне сонце кровю не скине —
Поглядом ясним, любови повним,
Христос на тебе, бідна, погляне.

Радуйся вене, радуйся брате.
Бо вже почала бити година,
Коли з вільної рідної хати
Вийдем витати Божого Сина!

III.

Нова радість стала,
Яка не бувала —
З пітьми горя ясна зоря
Нам в серцях засяла.

Народився нині
Нам Христос на сіні,
Щоб звістити воскресення
Згарищам-руїні.

Благослови, Христе,
Наше серце чисте,
Дай нам силу наше горе
Пройти-перебристи!

Молво.

ОСТАННІ ВІДОМОСТИ.

Престольна промова анґл. короля.

Не вважаючи на неприсутність кількох міністрів, відбулося засідання англійського кабінету, на якому обмірковувано справу престольної промови, яку король має виголосити в день відкриття парляменту. Найбільш мороки буде з відповідною стилізацією погляду на справу політики охоронних мит та на протекційну систему щодо краєвого промислу й торговлі.

Французька відповідь Німеччині.

Аг. Аваса довідується, що французька відповідь на німецьке меморандум буде зредагована в дуже поміркованому тоні і матиме характер не стільки принциповий, що технічний. Відповідь буде займатись низкою справ, над якими можна би дальше дискутувати.

Арештування турингського міністра.

На приказ слідчої комісії, висланої до Турингії з Берліна, арештовано міністра внутрішних справ Германа під закидом участи у сфальшуванню й сховання актів про справу ранійш арештованого державного асесора Кунца.

Заяве султана.

Бувший турецький султан, котрий перебуває тепер в Сан Ремо, у розмові з кореспондентами преси заявив, що він рішуче не зрікається титулу каліфа. Він висловив також своє задоволення з приводу боротьби, яку ведуть магометане проти кемалістів з метою привернути каліфат. Султан переконаний, що істнування турецької републики скінчиться дуже скоро, після чого поверне султанат.

Бурхливе засідання грецького парляменту.

На останнім засіданню грецького парляменту забрав голос Плястірас, котрий у своїй промові підкреслив значіння грецької революції. Поворот короля Константина назвав промовець злочином. Поворот монархії уважає Плястірас нещастям для Греції. Промова закінчена заявою, що доба революції скінчилася і начинається доба відбудови краю. Промова викликала велику бурю і протести з боку монархістів.

Анґлійський ультімет Афґаністанові.

Англійський уряд вислав афґаністанському урядові ультимативну ноту, в якій домагається: 1) видачі вбивців англійських офіцирів, 2) занехання антианглійської пропаґанди на територіях Афґаністану, 3) завернення афґаністанських військ з прикордонних територій.

Сербсько-болгарський конфлікт.

З Білгороду повідомляють, що сербський уряд відкликав свого посла Ракіча з Болгарії і не вишле його туди так довго, поки Болгарія не вволить усі домагання останньої сербської ноти. Посол Ракіч негайно по прибуттю до Білгороду склав на засіданню ради міністрів подрібний звіт про тайні болгарські військові приготування. У Сербії підозрівають, що Болгарію інспірує в її виступах Італія.

Німеччина залита обіжжям.

Максиміліян Гарден, промовляючи на одному засіданню, заявив, що Німеччина є буквально переладована припасами харчів. „Колиб я був Гувером, — сказав німецький журналіст, — я не післав би до Німеччини ні одного зерна, поки не зідять там власних припасів". Причиною того, що в Німеччині примірають голодом, є, на думку Гардена, факт, що земельні власники скривають у себе половину плодів з останніх жнив, не хотячи продати їх за нім. марки.

З Різдвом Христовим!

Наших ВШ. читачів, прихильників, приятелів і ворогів, тих, що мовчки, але уважно читають „Діло" і тих, що й оком не глипають на нього, але багато кричать і реветавують на газету, — всіх вітаємо з Різдвом Христовим! Під цьогорічну ялинку доля поклала Українцям знову багато смутку й знову мало радости. Розбритий Нарід по всьому світі, десятки тисяч родин даремне сподівались засісти за спільним Свят-Вечірнім столом, а в серцях соток тисяч громадян живе ще свіжа, незагоєна рана по втраті своїх найближчих, що впали за Волю Батьківщини, рана, яка в цей традиційний Вечір палить особливо болюче. Посилаємо Вам наш братерський привіт, Вигнанці з Рідного Краю і передаємо Вам слово щиросердечної потіхи, осиротілі Батьки, Матері, Жінки й Сестри Героїв. Погано жити на далекій чужині; по широких степах Великої України теж ще не все гаразд, а в вашому „старому краю", гірш за всі злидні — злоба й взаїмна ненависть, що засіли у людських серцях! З Різдвом Христовим бажаємо витривалости й терпеливости всім робітникам для добра Української Нації! Ні особисте горе, ні людська завись і клевета хай не спинює нікого в його муравлиній праці, яка єдино може бути джерелом вірн у краще слідуюче Різдво! В вірою у побіду Правди і Всесильного Духа витаємо всіх з Різдвом Христовим! — Ворогам „Діла" бажає наша Редакція в окрема: щоб вони аж до слідуючого Різдва мусіли працювати в наших умовах, а своїм приятелям — щоб хоч на хвилинку відпочили в умовах наших ворогів: на вигідному становищі всепризнаних патріотів-критиків...

НОВИНКИ.

— **Сьогоднішнє Різдвяне число „Діла"** ми рішили збільшити в останній хвилині до 16-ти сторінок, (хоча вчора заповіли лише 12) — а то з огляду на великий запас надісланого матеріялу. Навіть авторські статті членів Редакції і деяких постійних співробітників нашого часопису мусіли вступитись, щоби звільнити місце для надсподіваних численних гостей. Усіх-же тих Вп. Авторів, яких статті цього разу не змогли з часто технічних оглядів увійти з сьогоднішнє число, просимо вибачення; їх статті появляться у найближчому збільшеному числі „Діла" на „Новий Рік". — Слідуюче число вийде в четвер дня 10. ц. м.

— **Щоб Різдвяне число „Діла"** зробити більш одноцільним, ми перервали на це одно число продовження фейлетону „Під знаком велетальщини", який будемо друкувати дальше з першого числа після свят.

— **Українська преса й Різдво.** Всі львівські українські газети вийшли з нагоди Свят Різдва багато збільшені числом. І так: повнодержавний „Новий Час" вийшов на 32 сторінок (4°), совітська „Свобода" на 16 стор., (обі багато ілюстровані), „Громадський Голос" на 8 стор. Певне, що й українські взагалі українські газети вийшли у більшому обсязі. Радість ворогів української преси, що вона, мовляв, жене останками й загибає — є, мабуть, таки передчасна: живе українська преса й не загине!

— **Різдвяна погода.** Довго-таки мала ждати себе біда зима, але, прийшовши — добре дає нам відчувати свою присутність. Від кількох днів безперервно сипле снігом-пухом, який, на диво, не перешкоджає лютому коровові довго щипати за вус і вуха. З усіх усюдів доходять вістки про великі заметілі. Хто розпоряджає великими санями, баскими кіньми й широким кожухом, а в коморі має до скочу проса і вутіпки, той може розкошувати на дворі й у хаті теплом дими, але для бідаків настали скрутні дні. Барометр каже, що вони тривати-муть не довгенько — на всякий випадок є усі причини вірити, що ця новинка не перестарається до і підчас Різдвяних Свят.

— **З історії ялинки.** Загально панує погляд, що ялинка має свою історію в поверхах поганських віків. У звичаях різних первісних народів можна найти приклади вживання стовпів або прикрашених деревин при святах. Одначе ця форма різдвяної ялинки, яка нині істнує скрізь прийшла до нас з Німеччини. Перші натяки про неї можна найти в книжці німецького професора Кіслінга п. з. „Різдвяні дарунки" видані у 1737 р. Щойно у другій четвертині минулого століття звичай прикрашування ялинка пожвавився у цілій Німеччині.

— **Повнолітні різдвяні подарунки.** „Нікс Вр. Журналь" подає список різних подарунків які дістали найголовнійші артисти відомих і як. великих європейських театрів від своїх приятелів і поклонників. Між іншими відома артистка Леонтьєдіна Константів дістала новий автомобіль, дороге футро для подорожі автомобілем, мінятюрну радіостанцію, грамофон, водоровідну машину до писання та негрологічну рецензію в одній газеті. Артистка Мадео-Аншетрубер дістала велику скриню цукорків, пеньюар, лакіровок із перл, пудру, парфуми і т. д. Українські артистки львівського театру можуть завидувати...

— **Новий земетрус.** З Берліна повідомляють про землетрус, який відчуто у Трієрі в ночі з 31. грудня на 1. січня. Земетрус тривав кількадесять секунд, одначе був на стільки делікатний, що не спричинив ніякої більшої шкоди. Не, бач, земля втратила терпець у Сильвестрову ніч.

— **Нагочена без пам'яти.** Англійський суд рішив цими днями цікавий процес. Одна дівчина не в силі пригадати собі, хто дав їй перстень і відмовляється віддати його тому, хто заявляє, що є її нареченим. Діло йде тут не про легко думаючу нареченну, яких є багато, а про важко-думаючу, цатальогічно-недужу.

— **Нова пєса Шоа.** Бернард Шов написав нову пєсу „Свята Жанна", якої перша вистава мала величезний успіх у Нью-Йорку 28-го м. м. Пєса є тільки дуже довга, на 4-годинну виставу.

— **Два совітські банки у Варшаві.** При совітському торговельнім представництві у Варшаві отворено філію совітського державного банку та московсько-промислового банку.

— **Берлінський Сильвестр одній.** В Берліні арештовано інженіра маринарки Гемарка під закидом отруєння кількох жінок. Остання жінка внесла скаргу і доказала, що він був кілька разів женатий і що одна його жінка вмерла від отруї. Таку саму долю приготовляв він і останній жінці.

— **Polizei!** „Газета львовска" з 4. ц. м. подає з Праги, що в Празі уконституювався спільний білорусько-український революційний комітет „Яко владза мєчельна агітацій саботажових", а в Мінськ у зорганізувалася білоруська революційна централя. Ця вістка львівського пів-офіціозу, що з зміною кожного правительства вміняє все власну, мабуть виявиться підготуванням для заборони українсько-білоруської конференції, яку назначено на лютий. Виходить ще з київського гнізда „телеграфи з Праги", в якому сказано: „Знамение, що білорусько-українські організації задумують в найблищих тижнях відбути під оком властей легальну (!) політичну конференцію».

— **Згорів пострунок.** В Ярчеві згорів будинок, в якому був місцевий постерунок польської державної поліції. Крім цього згоріли господарські будинки А. Зачкевича, між ними й стодола. Брунова шпата „Газета подзємна" приписує цей пожар „мєйсцовей гайдамачинє".

— **Бажанно Веселих Свят** засилає поїм П. Т. Гостям, що зі своїми замовленнями звертались до моєї скромної фірми, тяжачи на тепер так актуальний клич „свій до свого"! **П. Нарпич**, Львів, вул. Куркова 11 А., Кушнірські Заведення. 1202

Прислайте жертви на будову замятника ІВАНА ФРАНКА до Краєвого Союза Кредитового Львів, Ринок 10., ч. вкл. нк. 40.000.

Дніпро.

Вже вийшов і продається Календар-Альманах **„Дніпро"** на 1924 р. під ред. *Вол. Дорошенка, В. Завадського та Ів. Шендрика.* Видання „Українського Товариства допомоги емігрантам з Великої України". Зміст Альманаху: 1) **Поезії**: М. Воронього, В. Гомлина й В. Стаха (С. Черкасенка); 2) **Оповідання**: *Ів. Липи*: Розвідка, *М. Черемшини*: Козак, *М. Левицького*: Тяжко емігрантці; **Статті**: *Вол. Дорошенка*: Звязки і вповні наддніпрянських Українців із наддністрянськими та участь їх у культурнім і громадськім житті Галичини, *Д. Донцова*: Єдиний фронт; 4) **Спомини**: *Д. Дорошенка*: Як Українці наддніпрянські помагали своїм наддністрянським братам у часі Галицької Руїни 1914—1916 років, *А. Маршинського*: Посадка в Галичину в 1809 році, *Ол. Саліковського*: Про одну неканисаную книжку, *В. Завадського*: Як ви мандрували, *Я. Олесницького*: З австрійських спомнів.

ПАМЯТАЙТЕ ПРО КОЛЯДУ НА ІНВАЛІДІВ!

Юліян Наладівський

Радник б. Намісництва і Референт Курателі (відділ шкіл народніх) помер 15. грудня 1923 р. у Львові в 68 році життя. Похоронення 17. грудня 1923 р. на личаківському кладовищі. В. Й. П. 1211 1—1

ОПОВІСТКИ.

За оголошення Редакція не відповідає.

Різдвяний репертуар львівського **Народ Театру Української Бесіди під дир. О. Стадника. — Львів вул. Шашкевича 5.**

В неділю 6. с. м. о год. 3-тій поп. вечір о 6-ій „ЗАПОРОЖЕЦЬ за ДУНАЄМ", народня оперета на 3 дії.

Вечером з причини Святого Вечера вистави нема.

Понеділок 7. с. м. повол. год 3. „ЗАЛЬОТИ СОЦЬКОГО МУСІЯ", народня оперета на 3 дії. В III. дії „ВЕСІЛЬНИЙ РИТУАЛ".

Второк 8. с. м. пополудни о год. 3-ій „ТРІЙКА ГІЛЬТАЇВ", весела фарс-оперетка на 4 дії.

Вечером 7:30 „ЛИСОВА ПІСНЯ", драма-фарса на 3 дії Лесі Українки.

Середа 9. с. м. вечером 7 год. „ЦАРЕВИЧ", драма на 3 дії І. Залозьєвсі.

Білети до неділі в „Союзнім Банкі", в пізнійше від 10—12 і 2—8 г. при касі театру. 1114 1—1

Український театр під дир. Івана Могутина.

Станиславів — сала Монюшка.

Понеділок 7. І. „ЧЕСНА ЗУЗАННА", оперета.

Второк, 8. І. „ЗАПОРОЖСЬКИЙ КЛАД", оперета.

Середа 9. І. „ПРО ЩО ТИРСА ШЕЛЕСТІЛА".

З днем 1 січня обняв провід музикальний відомий капельник театру „Весіди" п. Ярослав Барнич. 1173 4—5

Український Театр ім. Ів. Тобілевича в Станиславові.

Оттинія.

5 січня „СИРІТКА АСЯ", драма.

Коломия.

7 січня „ДВА ЗЛОДІЇ" водевіль.

8 „ЗАПОРОЖЕЦЬ за ДУНАЄМ" оперета.

9. І. „ЖОНАТИЙ МЕФІСТОФЕЛЬ", фарса. 1116 1—1

Порядок Богослужень в Різдвяні Свята в першій міській Церкві Успення Пр. Д. М. у Львові. Неділя 6. січня 1924. **Навечерк Різдва Г. п. Ісуса Христа.** Порядок Богослужень як кождої неділі. По вол. о год. 3½. В січня. Понеділок 7. січня 1924. О год. 5 рано Полієлєос вел. зі Всеночним. Читан. Служби Божі о год. 6, 7, 8, 8:30, 9. 12. Служба Божа співана о год. 10. По вол. о год. 4. Вечірня з Всеночним. Вівторок дня 8. січня і середа дня 9 січня 1924 порядок Богослужень як кождої неділі.

Тов. Українське Захоронка у Львові устроює дня 13. І. 1924. в великій салі Муз. Тов. ім. Лисенка Великий Маланчин Вечер. Подробиці подасться пізнійше. 1215 1—1

Церковний спів. Архикатедральний хор під управою о. проф. І. Туркевича відспіває в соборі св. Юра на Різдво Христове о 10. год. рано: 1) Рождественова Службу Божу, 2) Концерт VI. Бортнянського, 3) Лисенка: „Ліва дєсь", 4) Колядки Стешенка, Матюка, Дорошенка і Куриловського. 1—1

Ширіть наш часопис!

ОГОЛОШЕННЯ.

Д-р РОМАН СЕКЕЛА

Адвокат і оборонець в карних справах

ПЕРЕМИШЛЬ, ФРЕДРА 6.

(побіч Ринку).

1200 Число телефону 149. 1—1

1201 1-10 **ДЕНТИСТ**

ЯКІВ НАСС

б. співроб. дент. заведення проф. Львівського унів. д-ра Болоскевича, приймає в заведенню

— вул. СИНСТУСЬКА Ч. 17. —

Штучні зуби в каучуку, золоті після американського системи. Пацієнтів з провінції вполагоджується в найкоротшому часі.

КНИГАРСЬКІ НОВИНИ.

В Українській Книгарні при вул. Рутовського 22. є на складі

„Поезії" Ол. Бобія.

Ціна примірника 300.000.

В книгарні Наук. Т-ва ім. Шевченка можна дістати новий музичний твір

„Руїна" слова Ол. Бобія, музика П. Пшенічки. Ціна 100.000.

1213 1—1

Позір Коломийщина!

Нуво для диригентів, трьохмісячний уладжує від половини січня 1924 р. **Філія Товариства „Просвіта" в Коломиї. Зголошення і інформації на адресу: В. Кирилович. Коломия, вул. Міцкевича ч. 8.** 1207 1—1

ПОДЯКА.

Пан Іван Децик, артист маляр і позолотник, в Самборі вул. Львівська, закладав обвязи до іконостасу при церкві в Волосянці великій, Турчанського пов. Роботу виконав зруч. і дуже гарно, цілковитому вдоволенню всіх громадян. Притім треба згадати, що вищезгадана за цю прекрасну роботу є так мала, що можна сміло сказати, що цей чоловік не числить ніколи на великі виски, а жаль тільки на ощі возвеличення дому Божого. За весь час дався пізнати, яко здібний арт. маляр з довголітною практикою, та добрий знаток цього сходного обряду і закордонного українського малярства. При тім його чоловік тверезий, чесний, трудолюбивий, спокійний, та ревний християнин католик, що любить свій обряд церкву і нарід. Почувається тому його яко одинокого нашого в Галичині вільного арт. маляра і позолотника церковного, всім Вп. Вп. Парохам, комітетам церк. і чес. громадянам, бажаючим украшати свої св. Храми Божі. — Волосянка велика 15. марця 1922 р. о. Альбін Добрянський парох. Василь Волосянський, Дмитро Петрушак. Андрій Гещ пров. цекр. 1208 1—1

Видавництво львівської філії українського краєвого тов. охорони дітей і опіки над молодіжю

Вже вийшла з друку книжка дуже потрібна для молодих і старших подружів

ЖІНКА ЯК МАТИ

порадник жінки, вагітної, роди подає в 52. образках

— написав Д-Р М. ДОЛИНСЬКИЙ —

Дістати можна у всіх львівських книгарнях. 1196 Основна ціна 3. 1—3

НОВІСТЬ! НОВІСТЬ!

Джек Лондон: **ОПОВІДАННЯ ПІВДЕННОГО МОРЯ.** Переклад з англ. Софії Куликівної. Вінєтка П. Ковжуна.

У тому самому накладі вийшли досі:

А. К. Дойль: **ПРОПАЩИЙ СВІТ.** З англ. перекл. С. Ковальська. Вінєтка В. Січинського. 40 ілюстрацій.

І. Г. Еверс: **НІДІЯ і Я.** З нім. перекл. В. Мурської. Вінєтка В. Січинського.

В. Радимський: **ШЛЯХОМ ТУГИ.** Повістевий нарис. Вінєтка П. Ковжуна.

Замовлення у всіх книгарнях і у Видавництві на адресу: **КЛИН ЧИЧКА, Львів, Ринок ч. 10/11, повсх.**

Книгарн. пізнавідний рабат! 1215 1-3

На Ялинку і Новий Рік

поручає: ПЛАЩІ, СУКНІ, БЛЮЗКИ, КАМІЗЕЛЬКИ, Жемпри, панчохи і т.п.

Фірма МІНЦЕР і ФРІШ, Львів, К лісьового 1. проти відділ. краєвої. 1186 2—2

ПЛУГИ волові, БОРОНИ, ШТУЧНІ НАВОЗИ, НАСІННЯ ЯРИН і ПАШНИХ БУРАКІВ ТА ЧЕРВОНОЇ КОНЮШИНИ — доставляє

Краєвий Союз господарських Спілок „Сільський Господар"

у Львові, вул. Зіморовича ч. 20. 1199 1—1

Власні відділи: ЛЬВІВ, Городецька 15, ПЕРЕМИШЛЬ, Мощенина ч. 5. СТРИЙ Ринок ч. 6. КОЛОМИЯ Ринок ч. 40.

На протязі місяці появиться у Видавництві „Українське Слово“ в Берліні перший український

великий військовий Альманах

ЗМІСТ АЛЬМАНАХА: **Історія Січових Стрільців** (на підставі документів і архів. матеріялів — напис. *Василь Кучабський*. — **Спомини** команд. С. С. полк. *Е. Коновальця*. Фрагменти з споминів з бойових автомобілів, станиця генер. штабу: *Ген. М. Безручка, Ген. М. Капустянського, Ген. В. Сальського*, пол. *Ю. Отмарштайна*. Статті: *І. Вонсовського* „Національні девізи в історії європейських змагань поневолених націй“); *І. Боршака* („Початки української військової музики“); *М. Возняка* („Визвольна легенда“); *М. Галущинського* („Значіння героїчної традиції“); *В. Дорошенка* („Січове Стрілецтво в літературі“); *В. Кедровського* („Початки організації української армії“); *І. Крипякевича* („Біля Церкви“); *М. Лозинського* („Українська державність за гетьманщини П. Скоропадського“); *В. Садовського* („Армія і нація“); *В. Старосольського* („До генези історії стрілецького руху“). У белетристичній частині нові оповідання визначних сучасних українських письменників: *О. Вовк, О. Грицай, О. Кобилянська, А. Крушельницький, Р. Купчинський, Б. Лепкий, О. Маковей, О. Олесь, Ю. Опільський, В. Пачовський, К. Поліщук, М. Рудницький, М. Черемшина* і ін. Між перекладними творами черпає на українській мові перекладає великий поєм: *В. Гюго* **„Mazepa“** і *Дж. Леопардія* **„О, рідний краю мій“.**

ЗОЛОТІ ВОРОТА

АЛЬМАНАХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

редагував Комітет під проводом *Івана Кедрина-Рудницького.*

Вийшов наклад 500 стор. великого альбомного формату.

Крім кольорової обгортки і кількадесяти орнаментаційних рисунків авт.-мал. *П. Ковжуна* буде в Альманаху понад 100 фотографій з 1917—19 рр.: 9 репрод. спеціяльно для Альманаху виготовлених кольорових малюнків авт.-маляра *І. Івасюка, Л. Перфецького й П. Холодного*, 7 кольор. та 30 з фот. знимками, кількасот воєнних плянів та карток з часів української визвольної війни, багато рідкісних листів і описів та воєнно-історичних документів буде документовати книжку, яку **купить кожний кол. український старшина, кожний український громадянський діяч і взагалі кожний свідомий український громадянин, та всі ті, які цікавляться історією останньої української війни й революції і ролею, яку тоді відіграв** ***лев*** **Січових Стрільців!**

Перуч з великою вартістю річевим змістом **ЗОЛОТІ ВОРОТА** будуть прикрасою на столі у кожній хаті, бо **воєкішне мистецьке видання книжки** перевищить усе, що досіль появилось на українському книжковому ринку!

ВЖЕ ТЕПЕР МОЖНА ЗАМОВЛЯТИ НА АДРЕСУ: Verlag „Ukrainske Slovo“ Berlin-Schöneberg **Hauptstrasse 11**, або

Видавництво „Червона Калина“ Львів, вул. Руська 18.

1195 1—1

Оприлайте передплату!

В В ВІ „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ в Берліні

вже вийшов з друку:

Найкращий російсько-український словник

УМАНЦЯ, докладний передрук (понад 2 000 сторінок), 1-го, дуже вичерпального видання. **1200 стовпців! Прегарне і дбайливе видання,** в порівнянні з цього роду виданнями. Необхідний словник для кожного інтеліґента, що бажає вивчитись від важкого усіх русицизмів у мові й письмі та **навчитись** їх чистими українськими висловами! Необхідний словник при диктуванні **російських** книжок та учебників! **У першу чергу повинні купити всі вчителі й усі школи!**

Коштує лише 2.25 дол. (пільгова ціна для Галичини й ін. зах.-українських земель). Книгарні, читальні „Просвіти“ й школи У. Т. Т. — 1/80. Замовляти можна: **Іван Рудницький, Львів, Тарнопольського 7. Вояне для Волині, Холмщини, Підляшя і Полісся!** 1195 а) 1—1

ЮЛІЯН ЛОМАГА

МЕХАНІК

ЛЬВІВ, вул. СЕНКЕВИЧА ч. 8.

Майстерня для направи і реконструкції всіляких машин до писання, рахування копіювання і как „National“.

Тасьми і кальки до машин до писання. — Купно і продаж машин до писання всіляких систем. За кождо направу даю гарантію. 1209 1—1

Надзвичайні Загальні Збори

Тов. **„Українсько-руська Видавнича Спілка“** відбудуться у Львові в неділю дня 20. січня 1924 р. о год. 10 перед пол. — згадано о 11 год. без огляду на число членів — в домівці при вул. Чарнецького ч. 23 партер на ліво, з отсим порядком денним:

1) Звіт, 2) Вибір нової Дирекції, 3) Зміна статутів, 4) Внесення й інтерпеляції.

ЗА ДИРЕКЦІЮ

Іван Раковський *Володимир Гнатюк*,
голова. 1117 1—1 секретар.

Ширіть наш часопис!

НОВІСТЬ! НОВІСТЬ!

Для отців духовних всюди бажана книжка!

ПРОПОВІДИ НА СВЯТА ЦІЛОГО РОКУ

Автором книжки широковісний письменник отець Юрій ІМІТ.

Кожна проповідь обширна і книжка обіймає 242 сторінки великої вісімки.

Замовляти у фірмі: 1197 **„Відбудова“, Львів, Словацького 14.**

Дорожнє! — тож спішіться, щоб дешевше набути! 1—1

НЕ ТРЕБА ТХАТИ ДО ЛЬВОВА!

50 проц. і більше заощаджується на коштах подорожі, готелях і пр. видатках!

Приватне інформаційно-комісове бюро Нестора Пшепюрського у Львові інтересівське в застуиві інтересенція у всіх урядах, бюрах, інституціях і властях у Львові, полагоджує всякі торговельні і банкові справи та приватні інтереси, посередничить в трансакціях купна продажі, приймає зголошення на купно і продаж всіляких об'єктів, веде евіденцію справ попиту і подачі так у Львові як і на провінції та взагалі виконує всякі йому поручені комісії солідно, скоро і дешево. Адресувати: **Нестор Пшепюрський**, Львів, 1155 вул. Ґ. Коперника ч. 9 I. 3—3

НА ЯЛИНКУ,

Іменини і т. д. Найдешевший дарунок книжка!

В-во „ТРЕМБІТА“, Коломия,

ВУЛ. МІЦКЕВИЧА ч. 4, поручає:

Ю. Тютюнник: Звоновий похід 1919-20 р.	1.70
К. Поліщук: Отаман Зелений	2.25
Звіроловність	0.60
А. Чайковський: Малорітний	1.80
Одарка	1.00
Д-р В. Єрмилов: Психольогія	3.60
Д-р І. Раковський: Всесвіт	2.00
О. Олесь: Вибір поезій, ілюстр. вид.	3.00
А. Кодебус: Захопот, комедія на 5 дій	1.20
Народний Командар, вел. ілюстр. на 1924 р. (42 ілюстр.)	1.50

Великий вибір театр. пес. на жадання висилається катальог. — Ціни основні; треба почекати через обов'язковий конт. курс. 1206 вик (від 27. XII. 1923 600.000). 1—1

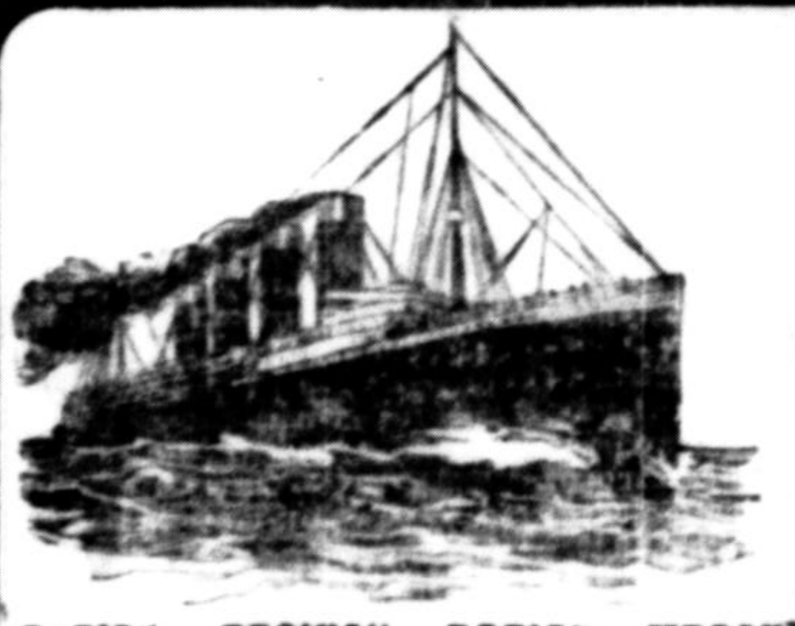

WHITE STAR LINE

ЛІНІЯ БІЛОЇ ЗОРІ. — НАЙБІЛЬШЕ КОРАБЕЛЬНЕ ТОВАРИСТВО НА СВІТІ.

Львів, вул. Городецька ч. 36.
Тернопіль, вул. Тарновського 5.

де продаються корабельні карти (шіфкарти) і уділяються інформації (поради) як устно так і на письмі в справах виїзду **до Америки і Канади**

„White Star Line“ має найбільші і найшвидші кораблі на світі як: **„MAJESTIC“** 56.000 тон, **„OLYMPIC“** 48.000 тон, **„HOMERIC“** 35.000 тон, **„ADRIATIC“ „BALTIC“, „CEDRIC“, „PITSBURG“, „ARABIC“, „REGINA“, „DORIC“, „MEGANTIC“, „CANOPIC“, „HAVERFORD“, „CANADA“, „VEDIC“, „CELTIC“** і б. ін.

Кораблі ці називаються **„МОРСЬКИМИ ПАЛАТАМИ“**, бо їх зовнішній вигляд робить враження величевних плаваючих палат.

1014 1—1

Третя кляса на морських палатах.

WHITE STAR LINE звернула пильну увагу на належне улаштування третьої кляси. — Салі, їдальні і каюти є чисті і вигідні. Пасажири знайдуть помешкання в каютах (станціях) по 2, 4 і 6 осіб в одній каюті. — Кожда особа має для себе окреме ліжко (постіль). — Умивальні та инші конечні улаштування находяться в каюті.

Велике старання поробило Товариство **„White Star Line“** в напрямі належного вижившлення пасажирів третьої кляси. Добра кухня на наших кораблях від давна тішиться заслуженою славою. Пасажири третьої кляси одержують смачно приготовані страви без жадного ограничення в споживанню.

Вільний час пасажири третьої кляси можуть проводити в дуже гарно уладжених салях, нарочно для цієї цілі призначених, на розмови і товариські забави, або також на проходи, де для відпочинку найде кождий елегантний і вигідний фотель.

Безпосередня комунікація між Данціґом і Новим Йорком і Канадою

Хто хоче їхати скоро, вигідно і безпосередно (без пересідання) до Америки чи Канади нехай сам зголоситься і других направляє до нашого бюра — — — —

Найбільший наш ТРАНСПОРТ до КАНАДИ відходить зі ЛЬВОВА та ТЕРНОПОЛЯ

16-го січня ц. р.

УВАГА! Еміґранти до Канади, що мають вже affidavit-и! Не занедбуйте нагоди! **Зголошуйтесь до транспорту!**

„WHITE STAR LINE“ ЛЬВІВ, вул. ГОРОДЕЦЬКА ч. 36. ТЕРНОПІЛЬ, ТАРНОВСЬКОГО ч. 5

TRAINS залізниці | HOTELS готелі | STEAMERS кораблі

До Канади. C. P. R. До Америки.

ЛЬВІВ, Городецька 93. ТЕРНОПІЛЬ, Тарновського 3.

Найбільше перевозове підприємство на світі.

Великі морські кораблі! Власні залізниці в цілій Канаді!

Коли задумуєте виїхати до Канади чи то тепер, чи аж на весну, то застановіться добре, а ми певні, що виберете лише нашу, C. P. R. агенцію котрою їдуть все ті достойні особи.

Найблизші наші транспорти до Канади відходять з нашого бюра у ЛЬВОВІ, вул. Городецька 93. і в ТЕРНОПОЛИ, вул. Тарновського 3. в слідуючих днях:

перший дня 15. січня 1924 вечером до корабля „Melita".

Коли не маєте за що купити собі шіфкарти самі а маєте кревних або знайомих в Канаді то подайте нам їх адрес, а ми до них напишемо, щоби вони Вам прислали з Канади шіфкарту і аффідавіт.

Позір! Мущини — еміґранти до Канади! Корабельне Товариство C. P. R. одержало від канадійського уряду звідомлення що в січни, лютім і марті будуть могти виїхати до КАНАДИ без **ані одного долїру лишень мущини,** письменні і здорові з паспортами зі Староства як рільники, а іменно: 1) В січні і лютім, коли зможуть купити собі шифкарту зі Львова до Вінніпегу, а крім того будуть мати 300 (триста) долярів на показ. 2) в марті коли зможуть купити собі шифкарту зі Львова до Вінніпегу, а крім того будуть мати лише 25 (двайцятьпять) дол. на показ. Жінки, дівчата і цілі родини мусять на дальше мати приписаний аффідавіт. Уважайте добре на наш адрес і напишіть до нас сейчас.

Всім нашим пасажирам бажаємо „Веселих Свят"!

ТЕРНОПІЛЬ Тарновського 3. КЕНЕДІЯН ПЕСІФІК РЕЙЛВЕЙ ЛЬВІВ Городецька 93.

Вже вийшла з друку і продається

ДРУГА КНИЖЕЧКА до читання

ДЛЯ II. РОКУ НАУКИ МАТВІЙЧУКА.

Друга книжечка видана на взір найкращих европейських підручників. Її прикметою є цікавий зміст і чистий друк. Велике зацікавлення в цій книжці збудженють чудові малюнки славних а точних арт.-мал. Кириласа і Кульчицької.

Нехай кождий батько купить своїй дитині Другу книжечку і переконається, що все сказане про цю книжку не є пустою рекляною, але дійсністю.

Другу книжечку получаємо горячо наших братів з Канади і Америки, як ласкавий серстник нашої американізації українських дїточок. Ціна книжки з малюнками 35 центимів.

Головні склади Другої книжечки у Львові: Книгарня Шевченка, Ринок ч. 10, Книгарня УПТ, Руська ч. 3. Союз Учительських Сил ок Осолінських ч. 8, М. Матвійчук Панська ч. 17. Видавництво М. Тарнавська Зіморовича ч. 3, Українська Книгарня вул. Рутовського ч. 22. Видавництво Ганущака вул. Курового ч. 16. Товариство „Просвіта" Ринок 10. Мох Соломія 4.

На провінції: Коломия: Учительська Спілка, Сауль Оренштайн. Перемишль: Наукова Бібліотека, Дрогобич: Український Паперовий Базар, Стрий: Книгарня Українського Базару, Чортків: Українська Книгарня, Станиславів: Українська Книгарня, Жовква: Зубець і Гавіх. ВОЛИНЬ: Володимир: Різбудова, Здолбунів: Відбудова, Острог: Повітове Товариство „Просвіта". — Крім того книжку можна набути у всіх провінціональних книгарнях. 1195 1—1

КУПУЄМО! **ЛЕН, КОНОПЛІ, ПРЯЖУ,** за ПОЛОТНА, ЦИЙҐИ, СУКНА, БАРХАНИ і т.п. **„ПОЛОТНО"** А. С. ЛЬВІВ, Бюро: Зіморовича 20. Склад: Городецька 95. Відділ: Жовківська 83 ПОЖИЧКИ!

СКАНДИНАВСЬКО-АМЕРИКАНСЬКА ЛІНІЯ

ЛЬВІВ, вул. ГОРОДЕЦЬКА ч. 54.

ДО КАНАДИ **ДО АМЕРИКИ**

Найдокладнійші, сумлінні і безплатні інформації устні і письменні в справі виїзду до КАНАДИ І АМЕРИКИ.

Прекрасні двошрубові кораблі. Чиста обслуга Обильна і здорова пожива. Спеціяльні перекладчики на кораблях.

Ціна III кляси поділена на кабіни для 2, 3, 4, 6 осіб. Хто раз їхав нашою лінією, той иншою лінією не поїде. 1198 1—13

СКАНДИНАВСЬКО-АМЕРИКАНСЬКА ЛІНІЯ, Львів, вул. Городецька 54.

За Редакцію відповідає Ол. Кульчин

З друкарні Спілки „Діло" Львів, Ринок ч. 10.